

DARIUSZ MAJCHRZAK*
Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa, Polska

TEORETYCZNE I PRAKTYCZNE ASPEKTY BEZPIECZEŃSTWA MILITARNEGO RZECZPOSPOLITEJ POLSKIEJ. CZYNNIKI BEZPIECZEŃSTWA MILITARNEGO POLSKI. WOJNA W UKRAINIE.

THEORY AND PRACTICE OF MILITARY SECURITY REPUBLIC OF POLAND.
FACTORS OF MILITARY SECURITY OF POLAND. WAR IN UKRAINE.

ABSTRAKT: Bezpieczeństwo militarne jest to zdolność do zapewnienia pierwotnych interesów narodowych państwa, realizacji jego celów politycznych oraz zapewnienia własnym instytucjom oraz obywatelom zamieszkującym w jego granicach niepodległości, suwerenności, możliwości stanowienia, a także rozwiązywania własnych problemów przy wykorzystaniu istniejącego systemu politycznego. Zdolność ta najczęściej będzie miała charakter siły militarnej i zawsze będzie zwrócona przeciw agresji militarnej potencjalnego czynnika zewnętrznego. Jeżeli mówimy o bezpieczeństwie militarnym to nie ma bezpieczeństwa bez potencjalnego zagrożenia. No więc jeżeli mówimy o zagrożeniu militarnym to należy je również tutaj w jakiś sposób zdefiniować. Generalnie możemy wskazać, że zagrożenie to jest oczywiście prawdopodobieństwo bądź zaistnienie negatywnych zjawisk, które wpływają na dany podmiot w sposób negatywny, co w konsekwencji skutkuje zachwianiem jego funkcjonowania i niemożnością realizacji swoich ustawowych, zasadniczych misyjnych celów. Aby można było rozważać zagadnienia w ujęciu bezpieczeństwa militarnego istnieje konieczność spełnienia przynajmniej dwóch warunków. Przede wszystkim to zagrożenie musi być, skierowane przeciwko kluczowym interesom państwa, czyli mówimy tutaj o tych interesach, które uderzają bezpośrednio w cele polityczne, w takie interesy, które są związane z istnieniem danego państwa z jego niepodległością, suwerennością i integralnością terytorialną. Drugi warunek - to jest użycie

* **ptk dr hab. Dariusz Majchrzak**, War Studies University, Warsaw, Poland

 <https://orcid.org/0000-0001-9978-9600> d.majchrzak@akademia.mil.pl

Copyright (c) 2023 Dariusz Majchrzak. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 International License.

sił zbrojnych. Użycie sił zbrojnych –agresora lub własnych. Dla praktycznego określenia czynników wpływających na bezpieczeństwo militarne autor analizuje pojęcie zagrożenia militarne, bezpieczeństwa militarne oraz wskazuje na potrzebę reorganizacji zarządzania w przypadku militarnej sytuacji kryzysowej. W dalszej kolejności analizowane są wybrane czynniki i ich sił wpływ na bezpieczeństwo militarne. Pod uwagę brane są takie wartości jak wola polityczna wdrażania strategii, kultura strategiczna, otoczenie zewnętrzne, polityczne, ekonomiczne, społeczne i technologiczne oraz wpływ konfliktów militarnych, ze szczególnym uwzględnieniem wojny w Ukrainie. Wyniki badań pozwalają wskazywać na kierunki działań, jakie powinny być podejmowane przez organy władzy publicznej dla zapewnienia bezpieczeństwa militarne Polski. Materiał może być również wykorzystywany jako zbiór tez i założeń w prowadzeniu dalszych badań mających na celu ocenę bezpieczeństwa militarne.

SŁOWA KLUCZOWE: Bezpieczeństwo militarne, zarządzanie kryzysowe, konflikt militarny, Ukraina

ABSTRACT: Military security is the ability to ensure the primary national interests of the state, implement its political goals and provide its own institutions and citizens living within its borders with independence, sovereignty, the ability to decide and solve their own problems using the existing political system. This ability will most often have the character of a military force and will always be directed against the military aggression of a potential external factor. When it comes to military security, there is no security without potential threat. So if we are talking about a military threat, it should also be defined here in some way. Generally, we can indicate that this threat is, of course, the probability or occurrence of negative phenomena that affect a given entity in a negative way, which in turn results in the disturbance of its functioning and the impossibility of realizing its statutory, fundamental missionary goals. In order to consider issues in terms of military security, it is necessary to meet at least two conditions. First of all, this threat must be directed against the key interests of the state, those interests that directly affect political goals, and are related to the existence of a given state with its independence, sovereignty and territorial integrity. The second condition is the use of armed forces. Aggressor's or our own. In order to determine the factors affecting military security in practice, the author analyzes the concept of military threat, military security and indicates the need to reorganize management in the event of a military crisis situation. Next, selected factors and their impact on military security are analysed. Values such as the political will to implement the strategy, strategic culture, external, political, economic, social and technological environment as well as the impact of military conflicts, with particular emphasis on the war in Ukraine, are taken into account. The results of the research allow to indicate the directions of actions that should be taken by public authorities to ensure Poland's military security. The paper can also be used as a set of theses and assumptions in conducting further research aimed at assessing military security.

KEYWORDS: military security, crisis management, military conflict, Ukraine

WPROWADZENIE, METODYKA BADAŃ

Wydarzenia z ostatnich lat i miesięcy w obszarze szeroko rozumianej architektury bezpieczeństwa w regionie i na świecie wyraźnie pokazują, jak istotnym jest ciągłe stwarzanie warunków i rozwijanie systemu kształtującego bezpieczeństwo dla państwa i całego społeczeństwa. Szereg zdefiniowanych wyzwań stojących przed państwem wskazuje na potrzebę cyklicznego adoptowania rzeczywistości określonej w procedurach, systemach, potencjale, zasobach i rozwiązaniach prawnych do otaczającej rzeczywistości, często doprowadzając do całkowitej reorganizacji dotychczasowych rozwiązań. Dla realizacji tych celów niezbędna jest bezustanna ocena warunków bezpieczeństwa i wdrażanie rozwiązań, które są najbardziej adekwatne do posiadanego potencjału i które umożliwiają zapobieganie zagrożeniom. Najbardziej adekwatnym modelem, umożliwiającym usystematyzowane podejmowanie działań w dziedzinie bezpieczeństwa jest zarządzanie kryzysowe¹, które nie może być postrzegane wyłącznie jako odpowiedź na zagrożenia naturalne i techniczne ale również jako sposób przeciwdziałania zagrożeniom społecznym, ekonomicznym, militarnym i wielu innym, w tym cywilizacyjnym. Zarządzanie kryzysowe jest zorganizowanym i skoordynowanym działaniem wielu podmiotów, których wysiłek jest ukierunkowany na niedopuszczenie do zachwiania równowagi funkcjonowania organizacji, (układów, systemów) lub na podejmowaniu działań w przypadku zaistnienia nietypowych symptomów mogących doprowadzić do sytuacji kryzysowych lub kryzysów. Natomiast w przypadku zaistnienia sytuacji kryzysowej działania te powinny być ukierunkowane na dążeniu do przywrócenia równowagi i sprawnego funkcjonowania systemu. Takim systemem jest również system bezpieczeństwa międzynarodowego, który składa się z takich podsystemów jak: podmioty stosunków międzynarodowych (państwa, grupy państw, organizacje międzynarodowe), instrumenty wykonawcze (międzynarodowe, narodowe), które mogą oddziaływać na podstawie decyzji podmiotów w celu osiągnięcia zakładanych celów, czyli mogą to być siły zbrojne działające pod egidą ONZ lub tworzone ad hoc w ramach koalicji, agencje międzynarodowe, misje militarne, prawne, obserwacyjne lub doradcze. Kolejnym podsystemem jest podsystem organizacyjno-

¹ Zarządzanie kryzysowe to zarządzanie organizacją (systemem) pod presją, realizowane na rzecz rozwiązywania napiętych sytuacji, którego zadaniem jest przygotowanie się i działanie mające na celu zapobieganie, przeciwdziałanie i reagowanie w razie wystąpienia zakłóceń stabilności organizacji (systemu) oraz przywrócenie normalnego stanu jego funkcjonowania, W. Kitler, *Zarządzanie kryzysowe w teorii i praktyce* [W:] *Zarządzanie kryzysowe w sytuacji klęski żywiołowej „Zeszyt Problematyki TWO”*, opr. zb., Warszawa 2006, s. 36.

prawnego warunkujący relację pomiędzy podmiotami, które mogą tworzyć strukturę tego systemu w ramach określonych instytucji lub w stosunkach bilateralnych.

Celem niniejszego opracowania jest opisanie głównych czynników, które determinują bezpieczeństwo militarne państwa oraz ustalenie, które z nich decydują o bezpieczeństwie militarnym państwa?

Można na wstępie przyjąć, że w przypadku systemu bezpieczeństwa międzynarodowego w głównej mierze destabilizację powodują zagrożenia militarne. Aby zgłębić zależności pomiędzy zagrożeniami militarnymi, siłami zbrojnymi, zarządzaniem kryzysowym i bezpieczeństwem państwa niezbędne jest dokonanie zabiegów badawczych w celu określenia wpływu wyodrębnionych czynników na poziom bezpieczeństwa militarnego w obecnych uwarunkowaniach (co jak już zostało zaznaczone jest zasadniczą powinnością dociekań naukowych). Dlatego rozważania w niniejszej pracy będą oscylowały wokół określenia tych zależności i wpływów. Na podstawie dotychczas przeprowadzonych badań oraz przy wykorzystaniu metod naukowych polegających na analizie i ocenie literatury przedmiotu oraz aktualnie zachodzących zjawisk zostanie oceniony ich wpływ na bezpieczeństwo militarne Polski i na tej podstawie zostaną sprecyzowane możliwe kierunki podejmowania działań w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa militarnego.

BEZPIECZEŃSTWO MILITARNE

Zarządzanie kryzysowe w czasie wojny

W opinii wielu ekspertów, w świetle literatury przedmiotu oraz dokumentów prawnych prowadzenie działań w ramach zarządzania kryzysowego koncentruje się na osiągnięciu efektów wyrażonych w zapewnieniu bezpieczeństwa ludziom, mieniu oraz środowisku. Jest to element funkcjonowania administracji państwowej w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych bez potrzeby wprowadzania stanów nadzwyczajnych. Jednak w szerszej perspektywie, należy przyjąć, że zarządzanie kryzysowe może być realizowane również po wprowadzeniu stanów nadzwyczajnych, a nawet w przypadku wprowadzenia stanu gotowości państwa czasu kryzysu lub wojny. W takim ujęciu uzasadnione jest traktowanie jako sytuacji

kryzysowej, a nawet kryzysu zjawiska konfliktu zbrojnego czy też wojny². Innymi słowy można rzec, że wojna jest kryzysem dla państwa. Wojna rozumiana jako punkt zwrotny, moment przełomowy dla państwa i jego żywotnych interesów zarówno w wymiarze wewnętrznym jak i zewnętrznym. Wojny, według wielu autorów podobnie jak w przypadku kryzysów, są zjawiskiem naturalnym³. Dlatego zarządzanie kryzysowe nie powinno być jakimś szczególnym bytem, który jest dedykowany wyłącznie dla zagrożeń naturalnych i technicznych, jak to w środowisku bezpieczeństwa jest postrzegane. Innymi słowy zarządzanie kryzysowe jest rodzajem zarządzania, które powinno zapobiegać sytuacjom kryzysowym i kryzysom oraz stanowić integralną część funkcjonowania systemów bezpieczeństwa i dziedzin funkcjonowania państwa. Idąc dalej można skonstruować, że zarządzanie kryzysowe powinno być traktowane w ujęciu zarządzania bezpieczeństwem państwa⁴.

Różnorodność i liczebność przedsięwzięć jakie w ramach procesu zarządzania kryzysowego są realizowane jest wielowymiarowa i swoim zasięgiem obejmuje praktycznie każdą dziedzinę życia. Z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa oraz działań prowadzonych nie tylko wówczas, kiedy występuje sytuacja kryzysowa prowadzonych na wszystkich poziomach administracyjnych czy to podejmowanych przez rząd RP, czy przez władze gminy, terminem oddającym całościowy charakter tych przedsięwzięć jest zarządzanie bezpieczeństwem państwa. Z kolei wówczas, kiedy decyzje podejmuje organy administracji publicznej podczas sytuacji kryzysowej, wykorzystując zasoby dla prowadzenia ponad standardowych działań w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa ludności, mieniu, środowisku oraz infrastrukturze krytycznej (funkcjonalnej), trafnym terminem jest termin zarządzanie (prowadzenie działań) w sytuacji kryzysowej. Takie rozgraniczenie nie powoduje chaosu pojęciowego i w ocenie autora oddaje specyfikę prowadzenia działań związanych z bezpieczeństwem w wymiarze praktycznym, w zależności od panujących warunków⁵.

² Konflikt zbrojny – wszelkie formy walki zbrojnej, zorganizowane użycie siły zbrojnej pomiędzy dwoma lub wieloma podmiotami w tym pozapaństwowymi. Wojna – konflikt zbrojny z zachowaniem zasad określonych w międzynarodowym prawie konfliktów zbrojnych.

³ J. Garnet, *Przyczyny wojny i warunki pokoju*, [w:] J. Baylis i inni, *Strategia we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009, s. 22.

⁴ D. Majchrzak, *O zarządzaniu kryzysowym inaczej. Zarządzanie kryzysowe czy zarządzanie bezpieczeństwem?*, Bellona, 2018, nr 4 (695).

⁵ Tamże.

Zgodnie z normami międzynarodowymi Polska jest zobowiązana do realizacji przedsięwzięć związanych z obroną cywilną⁶. Na podstawie protokołu dodatkowego do Konwencji Genewskich z roku 1977, który został ratyfikowany przez Polskę 19 września 1991 roku obrona cywilna staje się zasadniczym przedsięwzięciem realizowanym przez państwo dla zapewnienia bezpieczeństwa ludności cywilnej w stanie lub czasie wojny. Należy przy tym zauważyć, iż KSRG (straż pożarna i OSP), system porządku publicznego (policja), czy państwowy system ratownictwo medyczne (pogotowie ratunkowe) w dalszym ciągu zobowiązane są do realizacji własnych zadań. Rzeczą niezwykle istotną jest również fakt, iż w dalszym ciągu to te same organy są odpowiedzialne za bezpieczeństwo ludności cywilnej, włącznie z ewakuacją trzeciego stopnia, z wyjątkiem tych obszarów, które Prezydent RP na podstawie ustawy o stanie wojennym, uznał na wniosek Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych za strefy bezpośrednich działań wojennych⁷. Dlatego wskazanie systemu zarządzania kryzysowego oraz przedsięwzięć realizowanych w czasie wojny powinno być traktowane utożsamiająco, jako system zarządzania bezpieczeństwem, realizowany przez te same organy i podmioty wykonawcze zarówno w czasie pokoju i wojny.

Systemowe podejście do realizacji wszelkich czynności związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa w różnych stanach funkcjonowania państwa wymaga dokonania zmian prawno-organizacyjnych, które byłyby ukierunkowane na integrację systemów zarządzania bezpieczeństwem i oparcia ich na podziale administracyjnym państwa. Jeżeli mowa jest o bezpieczeństwie w czasie wojny, wydaje się być niezbędnym w tym miejscu przyjrzeć się nieco bliżej zjawisku związanym z bezpieczeństwem militarnym.

Istota bezpieczeństwa militarnego

Podziały i taksonomie bezpieczeństwa narodowego są dość powszechnie znane i opisane. Dziedziny bezpieczeństwa narodowego występują jednocześnie przesądzając o niezakłóconym bycie i rozwoju narodowym oraz obejmują swym zakresem coraz więcej wartości właściwych

⁶ W świetle unormowań międzynarodowych określenie „obrona cywilna” oznacza wypełnianie wszystkich lub niektórych zadań humanitarnych, mających na celu ochronę ludności cywilnej przed niebezpieczeństwami wynikającymi z działań zbrojnych lub klęsk żywiołowych oraz przewyższanie ich bezpośrednich następstw, jak też zapewnienie warunków koniecznych do przetrwania, *Protokół Dodatkowy do Konwencji Genewskich* z dnia 12 sierpnia 1949 roku, *dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I)* sporządzony w Genewie dnia 8 czerwca 1977 roku (Dz.U. z 1992 r. Nr 41, poz. 175), art. 61, pkt a.

⁷ Stanowi o tym artykuł 10.1, pkt 6 ustawy o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z dnia 25 września 2002 r.).

poszczególnym jednostkom i grupom społecznym czyli takim rodzaju bezpieczeństwa, które warunkuje utrzymanie władzy oraz ładu wewnętrznego i przeciwdziałaniem zagrożeniom zewnętrznym ze strony innych uczestników stosunków międzynarodowych (głównie zagrożeniom militarnym)⁸. Obok bezpieczeństwa ekonomicznego, politycznego, publicznego, społecznego, funkcjonuje również bezpieczeństwo militarne. Należy jednak założyć, iż poszczególne dziedziny bezpieczeństwa nie są zbiorami odrębnymi ale dla celów poznawczych można je rozpatrywać. Wyraźnie można wskazać ścisłe związki, które powodują, iż całościowo dotyczą one jednego podmiotu – państwa⁹.

Dla opisanie istoty bezpieczeństwa militarnego w pierwszej kolejności należy zdefiniować zagrożenia, które mogą je powodować. Zagrożenia militarne w obecnych uwarunkowaniach są trudne do jednoznacznego określenia. Często ich złożoność i źródła mogą pochodzić zarówno z zewnątrz jak i wewnątrz podmiotu państwowego. Zagrożenia militarne tak jak każde zagrożenie może powodować powstanie sytuacji kryzysowej. Natomiast sytuacje kryzysowe mogą mieć charakter zarówno militarny, jak i niemilitarny. Bazując na ogólnej interpretacji sytuacji kryzysowej, można dokonać próby określenia, kryteria definiujące militarną i niemilitarną sytuację kryzysową, wskazując pewne cechy, które będą charakteryzowały dany rodzaj sytuacji kryzysowej. Ważnym kryterium wyróżniającą militarną sytuację kryzysową jest groźba oddziaływania na żywotne (witalne) interesy państwa i społeczeństwa, czyli niepodległość, integralność terytorialna zdolność do samostanowienia i suwerennego decydowania o celach politycznych. Postrzeganie interesów narodowych państwa cechuje się niejednorodnością. Każde państwo dąży do zagwarantowania swojej integralności terytorialnej oraz bezpieczeństwa. Dokumenty doktrynalne w różny sposób odnoszą się do interesów narodowych. W strategii bezpieczeństwa RP z roku 2007 mówi się o żywotnych interesach, ważnych, istotnych. Strategia bezpieczeństwa z roku 2014 mówi o bezpieczeństwie obywateli, konkurencyjności, poszanowaniu dla demokratycznych wartości¹⁰. Obecnie obowiązująca Strategia z roku 2020 wskazuje na strzeżenie niepodległości i suwerenności, kształtowaniu porządku międzynarodowego, umacnianiu tożsamości narodowej, zapewnieniu warunków do

⁸ W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2011, s. 39, 40.

⁹ Tamże, s. 41.

¹⁰ M. Nowikowska, I. Stańczuk, *Realizacja interesów jednostek, grup społecznych i interesów narodowych w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego RP*, Wydawnictwo Towarzystwa wiedzy Obronnej, Warszawa 2020, 86-93.

trwałego i zrównoważonego rozwoju¹¹. Proces redefiniowania interesów narodowych jest pochodną zachodzenia zmian i nowych zjawisk, które wykraczają poza tradycyjne rozumienie zagrożenia bezpieczeństwa. Jednak analizując zagadnienie interesów narodowych można stwierdzić, iż są one tożsame i niezmiennie opartej na całościowej koncepcji zintegrowanego bezpieczeństwa państwa¹², którego celem samym w sobie jest zapewnienie bezpieczeństwa obywateli poprzez stworzenie warunków do rozwoju w warunkach integralności terytorialnej i suwerennego podejmowania decyzji.

Na tej podstawie należy przyjąć, że militarna sytuacja kryzysowa będzie dotyczyć co najmniej skali państwa, a czynnikami bezpośrednio powodującymi sytuację kryzysową mogą być zagrożenia polityczne, społeczne i gospodarcze, które mogą wywołać potrzebę zaangażowania wszelkich zasobów i podsystemów bezpieczeństwa państwa w tym sił zbrojnych do przywrócenia równowagi funkcjonowania. W narodowych uwarunkowaniach konsekwencją militarnej sytuacji kryzysowej może być wprowadzenie stanu nadzwyczajnego (wyjątkowego lub wojennego) lub wprowadzenie podwyższonego stanu gotowości obronnej państwa.

Drugim bardzo ważnym kryterium zagrożenia o charakterze militarnym jest użycie lub możliwość użycia siły militarnej przez podmioty prawa międzynarodowego (państwa). W literaturze przedmiotu zagrożenie to definiowane jest jako „Splot zdarzeń w stosunkach międzynarodowych, w których z dużym prawdopodobieństwem może nastąpić ograniczenie lub utrata warunków do niezakłóconego bytu i rozwoju państwa, albo naruszenie bądź utrata jego suwerenności i integralności terytorialnej – w wyniku zastosowania wobec niego przemocy zbrojnej (militarnej)”¹³. Autorzy słownika terminów z zakresu bezpieczeństwa, zagrożenie militarne definiują jako wszelkie potencjalne lub istniejące zdarzenia (działania) wynikające z użycia siły zbrojnej wobec innego podmiotu¹⁴. Zagrożenie militarne będzie więc polegało na pojawieniu się w bliższym bądź dalszym otoczeniu danego państwa określonego stanu rzeczy bądź zbioru różnego rodzaju okoliczności i niekorzystnych zjawisk związanych z użyciem przemocy zbrojnej przez inny podmiot stosunków międzynarodowych, których

¹¹ Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP zatwierdzona w dniu 12 maja 2020 roku przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, s. 11.

¹² M. Nowikowska, I. Stańczuk, *Realizacja interesów jednostek, grup społecznych i interesów narodowych w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego RP*, Wydawnictwo Towarzystwa wiedzy Obronnej, Warszawa 2020, 86-94.

¹³ S. Dworecki, *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, AON, Warszawa 1994, s. 25.

¹⁴ J. Pawłowski, B. Zdrodowski, M. Kuliczkowski, (red.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, s. 277.

zaistnienie prowadzi lub może prowadzić do zakłócenia stabilności tego państwa i jego harmonijnego rozwoju, osłabienia jego pozycji czy wręcz utraty możliwości dalszego przetrwania. Zagrożenia militarne występują wtedy, gdy cele polityki jednego państwa są sprzeczne z celami polityki innych państw, a rozstrzygnięcie tego stanu rzeczy możliwe jest tylko z zastosowaniem różnych form i metod walki zbrojnej. Zagrożenia militarne występują również wówczas, jeżeli gdy cele i polityka ugrupowań separatystycznych pochodzą z wewnątrz państwa, zmuszając je niejako do użycia własnych sił zbrojnych i środków pozamilitarnych do zapewnienia przetrwania.

Biorąc pod uwagę te dwa kryteria można przyjąć, że traktując zjawisko zagrożeń militarnych w sposób poznawczy jest ono zdarzeniem lub prawdopodobieństwem zaistnienia takiego zdarzenia, które oddziałuje na żywotne interesy państwa w wyniku których może dojść do, utraty niepodległości, suwerenności i integralności terytorialnej oraz będzie wywoływało potrzebę reagowania przez siły i środki militarne (podsystemu obronnego) państwa¹⁵.

Przyjmując za podstawę do dalszych rozważań zaprezentowaną definicję zagrożenia militarne warto zastanowić się nad pojęciem i istotą jednej z dziedziny bezpieczeństwa narodowego – bezpieczeństwa militarne. Bezpieczeństwo militarne jest wypadkową sił, zjawisk i dążeń we współczesnym świecie. Oddziaływanie na państwo pod względem bezpieczeństwa militarne można analizować pod względem środowiska globalnego, regionalnego oraz wewnątrzpaństwowego. Obecna strategia Bezpieczeństwa Narodowego zakłada funkcjonowanie państwa opartego na kilku filarach, wewnętrznym, który skupia się na bezpieczeństwie obywateli, międzynarodowym, który opisuje bezpieczeństwo państwa, tożsamości i dziedzictwie narodowym oraz rozwoju społecznym i ochronie środowiska¹⁶. Każdy z tych filarów w określony sposób kształtuje bezpieczeństwo państwa, jednak aby państwo mogło skutecznie przeciwstawić się zagrożeniom militarnym niezbędne jest zorganizowane, wręcz systemowe podejście do bezpieczeństwa militarne co sprawia, że wszelkie działania powinny posiadać charakter powtarzalny, gdyż wielokrotnie mogą sięgać do tych samych rozwiązań prawnych, strukturalnych i proceduralnych, wykorzystując te same narzędzia osiągać te same cele – zapewnić żywotne interesy narodowe.

¹⁵ Por. D. Majchrzak, *Bezpieczeństwo militarne Polski*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2015, s. 32, 33.

¹⁶ Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, zatwierdzona przez Prezydenta RP 12 maja 2020 roku na wniosek Prezesa Rady Ministrów.

Na początku należy zaznaczyć, iż bezpieczeństwo narodowe i bezpieczeństwo państwa posiadają nieco odmienne znaczenia. Bezpieczeństwo narodowe w pewnym uproszczeniu koncentruje swoje działania na ochronie interesów społeczeństwa, stabilności wewnętrznej i zdolności narodu do przetrwania¹⁷. Bezpieczeństwo państwa jest tym elementem, który poprzez zapewnienie możliwości sprawnego działania organów administracji publicznej, stwarza warunki do bezpiecznego rozwoju społeczeństwa i narodu, chroniąc przed czynnikami zewnętrznymi¹⁸. Nadrzędność pojęć od dawna budzi ożywiony dyskurs naukowy. Według jednych ekspertów bezpieczeństwo narodowe jest pojęciem nadrzędnym, bowiem dotyczy całego państwa wraz z organem kierowniczym i społeczeństwem, według innych bezpieczeństwo państwa jest bardziej ogólną kategorią uznając, że państwo to nie tylko aparat władzy ale całość narodu¹⁹. Następnym przytoczonego rozumienia pojęcia bezpieczeństwa państwa, biorąc pod uwagę opisane cechy zagrożeń militarnych, zasadna jest konstatacja, że jedną z najważniejszych dziedzin bezpieczeństwa jest bezpieczeństwo militarne. Problematykę bezpieczeństwa militarnego opisuje wielu teoretyków, w różny sposób podchodząc do rozumienia problemu. B. Balcerowicz uważa bezpieczeństwo militarne stanowi proces obejmujący różnorodne działania, różnorodne środki, których celem jest przeciwdziałanie zagrożeniom zewnętrznym i wewnętrznym, które mogą spowodować groźbę użycia siły militarnej w celu naruszenia terytorium i ograniczenia suwerenności państwa, utrzymanie zdolności do przeciwstawienia się użyciu siły militarnej. Jest to jednocześnie stan uzyskany w wyniku zorganizowanej obrony przed tymi zagrożeniami²⁰. Uwidacznia się w tym podejściu bardzo ważny element, czyli zagrożenie żywotnych interesów państwa, wykorzystanie wszelkich możliwych środków oraz przeciwstawienie się sile militarnej. Podobnie uważa W. Kitler, który również zwraca uwagę, że jest to proces obejmujący użycie szerokiej gamy środków i działań ukierunkowanych na przeciwdziałanie zagrożeniom zewnętrznym, co może doprowadzić do groźby użycia siły militarnej w celu opanowania terytorium i ograniczenia suwerenności państwa²¹. W takim ujęciu również pojawiają się elementy siły militarnej,

¹⁷ Zob. J. Zając, *Bezpieczeństwo – aspekty terminologiczne*, [w:] J. Pawłowski [red.], *Współczesny wymiar bezpieczeństwa*, AON, Warszawa 2011., s. 19.

¹⁸ W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, AON, Warszawa 2011, s. 40-41.

¹⁹ R. Szypra, *Bezpieczeństwo militarne*, AON, Warszawa 2012, s. 97.

²⁰ *Bezpieczeństwo militarne. Szkic do skryptu materiału pomocniczego do przedmiotu bezpieczeństwo militarne*, s. 3, http://www.inp.uw.edu.pl/files/konspekty/20140505_bezpieczenstwo_militarne.pdf

²¹ W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, AON, Warszawa 2011, s. 47.

żywotnych interesów i szerokiej gamy środków i działań do przeciwdziałaniu zagrożeniom mogącym doprowadzić do użycia siły militarnej. Nieco inaczej problem definiuje R. Szpyra, który prowadząc rozważania nad istotą bezpieczeństwa militarnego neguje sprowadzanie go do utrzymywania na określonym poziomie potencjału militarnego, będącego gwarantem bezpieczeństwa państwa, neguje możliwość użycia siły militarnej w uwarunkowaniach wewnętrznych (pomiędzy podmiotami) oraz używanie innych sił jak tylko państwa wobec innego państwa, bez możliwości oddziaływania nawet środkami militarnymi przez podmioty niepaństwowe²². Inni autorzy koncentrują swoje wywody na temat bezpieczeństwa militarnego umieszczając państwo jako najważniejszy podmiot, który jest również przedmiotem bezpieczeństwa militarnego wywodząc swoje podejście z zasad stosunków międzynarodowych. W. Grygolec i L. Kościuk opisują bezpieczeństwo militarne jako relację jaka zachodzi między państwem a środowiskiem międzynarodowym, w której uczestniczy czynnik militarny – relacja, w której ze strony czynnika militarnego może dojść lub dochodzi do zagrożeń dla interesów państwa związanych z jego istnieniem, rozwojem, funkcjonowaniem²³. Również w tym podejściu uwidacznia się czynnik militarny oraz żywotne interesy państwa. Zawarty pogląd w słowniku terminów z zakresu bezpieczeństwa nieco inaczej kładzie akcent, twierdząc, że bezpieczeństwo wojskowe (militarne) jest dziedziną bezpieczeństwa państwa, która dotyczy możliwości przeciwstawienia się wszelkim zagrożeniom militarnym, poprzez utrzymywanie odpowiednio zorganizowanych i wyposażonych sił zbrojnych, sojusze wojskowe, a także posiadanie strategicznych koncepcji i ich użycia, stosownie do zaistniałych sytuacji²⁴. Uwidacznia się tutaj podejście pragmatyczne czyli posiadanie planów strategicznych i zdolnych do ich realizacji wojsk. Wspomniany już R. Szpyra twierdzi, że bezpieczeństwo militarne to zmienny w czasie stan określający możliwość zaspokojenia potrzeb społecznych związanych z trwaniem i rozwojem państwa w warunkach istnienia realnych lub potencjalnych zagrożeń militarnych, świadomość tego stanu oraz aktywność zmierzająca do osiągnięcia pożądanego poziomu tego stanu. Jest procesem, w którym zachodzą nieustanne zmiany, a ich efekt jest funkcją aktywności państwa w sferze militarnej oraz zmian zachodzących w otoczeniu²⁵.

²² R. Szpyra, *Bezpieczeństwo militarne*, AON, Warszawa 2012, s. 79-85.

²³ W. Grygolec, L. Kościuk, *Bezpieczeństwo militarne państwa. Pojęcia, uwarunkowania, polityka*, MON, Warszawa 1998, s. 19-26.

²⁴ J. Pawłowski, B. Zdrodowski, M. Kuliczkowski, (red.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, s. 29.

²⁵ R. Szpyra, *Bezpieczeństwo militarne*, AON, Warszawa 2012, s. 97-102.

Nie jest intencją autora tworzenie kolejnych definicji i polemika z innymi ekspertami w materii bezpieczeństwa militarnego, bowiem wyniki badań każdego naukowca wywodzącego własne przemyślenia w sposób uzasadniony i naukowy są uzasadnione oraz posiadając swój kontekst są jak najbardziej akceptowalne. Jednak w nauce dążenie do systematyzacji, uporządkowania i kategoryzacji rzeczywistości, zjawisk, wyzwań i pojęć jest normą, wręcz powinnością badaczy. Uogólniając można zatem przyjąć tezę, że bezpieczeństwo narodowe (bezpieczeństwa państwa) – to sfera aktywności państwa na polu bezpieczeństwa wyodrębniona z punktu widzenia realizacji trzech głównych grup zadań bezpieczeństwa, jakimi są obronność (bezpieczeństwo militarne, obrona narodowa), ochrona (bezpieczeństwo cywilne, niemilitarne; ochrona ludności, zasobów, infrastruktury i struktur państwa) oraz bezpieczeństwo ekonomiczno-kulturowe (w tym ekonomiczno-kulturowe wsparcie bezpieczeństwa)²⁶. Bezpieczeństwo militarne w takim kontekście wiąże się niejako z defensywnym charakterem działań, co jest związane z zapewnieniem żywotnych interesów przed agresją zewnętrzną lub wewnętrzną (często mogącą być inspirowaną przez siły zewnętrzne). Zapewnienie obronności wiąże się z bezpieczeństwem militarnym państwa, które jest zarazem częścią bezpieczeństwa międzynarodowego ale o znaczeniu strategicznym dla państwa. Zatem można przyjąć, że bezpieczeństwo militarne to: zdolność do zapewnienia żywotnych interesów narodowych państwa, realizacji jego celów politycznych oraz zapewnienia własnym instytucjom i obywatelom zamieszkującym w jego granicach niepodległości, suwerenności oraz możliwości samostanowienia i rozwiązywania własnych problemów przy wykorzystaniu istniejącego systemu politycznego. Zdolność ta będzie miała charakter siły militarnej, zwróconej przeciw agresji militarnej czynnika zewnętrznego lub wewnętrznego oraz będzie związana z możliwością wykorzystania wszelkich środków pozamilitarnych dla zapobiegania i przeciwdziałania zagrożeniom militarnym²⁷.

Bezpieczeństwo militarne jest jedną z najbardziej istotnych dziedzin bezpieczeństwa, bowiem zapewnia żywotne interesy państwa i narodu, jest częścią bezpieczeństwa międzynarodowego, jest ukierunkowane na wykorzystanie sił zbrojnych własnych,

²⁶ Zob. D. Majchrzak, *Znaczenie systemu zarządzania kryzysowego w kształtowaniu bezpieczeństwa narodowego*, [w:] G. Sobolewski, D. Majchrzak [red.], *Zarządzanie kryzysowe w systemie bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2011, s. 58.

²⁷ Por. D. Majchrzak, *Bezpieczeństwo militarne Polski*, AON, Warszawa 2015, s. 26.

sojuszniczych lub działanie przeciw obcym siłom zbrojnym oraz wymusza podejmowanie działań wszelkich organów, podmiotów i zasobów państwa.

Bezpośrednio związanym pojęciem z bezpieczeństwem militarnym jest walka zbrojna. Jest to kwintesencja określająca rolę sił zbrojnych, jako jednego z czynników niezbędnych do zaistnienia kategorii bezpieczeństwa militarnego w kontekście potencjału materialnego.

Walka zbrojna jest rodzajem zbrojnych działań wojennych²⁸, jest bezpośrednim starciem zgrupowań wojsk, destrukcyjnym oddziaływaniem przy pomocy posiadanych środków rażenia, fizycznym i psychicznym obezwładnieniem przeciwnika, jako przeszkody na drodze do celu²⁹. Walka zbrojna prowadzona jest na trzech poziomach: strategicznym (bitwa strategiczna, kampania, walka, rozumiana jako starcie dwóch przeciwstawnych stron, dążących do osiągnięcia przeciwstawnych celów politycznych istotnych dla państwa), operacyjnym (operacja), taktycznym (walka, bój³⁰, rozumiana jako krótkotrwałe starcie pododdziałów, oddziałów, związków taktycznych dla osiągnięcia celów w operacji).

Trzy działy sztuki wojennej, które można podzielić na działania strategiczne, operacyjne i taktyczne mają swoje odniesienie na wszystkich poziomach. Działania strategiczne opisuje strategia, czyli wszelkie działania i zachowanie się całości sił zbrojnych, zgrupowań strategicznych (niekiedy operacyjnych w toku wojny). Działania na poziomie taktycznym opisuje taktyka czyli teoria i praktyka działania pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych na polu walki dla osiągnięcia celów w operacji³¹. Działania na poziomie operacyjnym opisuje sztuka operacyjna, czyli sztuka zarządzania siłami, rozwinięcia ich do walki celem osiągnięcia rozstrzygnięcia mającego wpływ na osiągnięcie celu strategicznego z maksymalnym oszczędzeniem wysiłku. W odróżnieniu od działań taktycznych, w których punktem wyjścia jest określanie zdań dla sił, które się posiada, w sztuce operacyjnej punkt wyjścia stanowią cele i zadania, jakie należy wykonać, a wówczas do nich dobiera się siły i środki³². Kunszt dowódcy w tym przypadku stanowi o sukcesie w walce. Dowódca operacyjny

²⁸ A. Polak, Sztuka wojenna kontekst teoretyczny i praktyczny, Zeszyty Naukowe AON nr 3(92), Warszawa 2013, s. 220.

²⁹ S. Koziej, Podstawy i zasady sztuki wojennej, , AON, Warszawa 1993, s. 14.

³⁰ Bój jest podstawową częścią składową walki. Jest to intensywne, skupione w czasie i przestrzeni starcie w skali taktycznej głównych sił przeciwstawnych stron, S. Koziej, Tamże, s. 16.

³¹ Taktyka - jest sztuką zarządzania siłami, rozwinięcia ich do walki celem osiągnięcia rozstrzygnięcia, mającego wpływ na cel operacyjny z maksymalnym oszczędzeniem wysiłku, Regulamin walki Wojsk Lądowych, Warszawa 2008, s. 437.

³² S. Koziej, op. cit, 32.

powinien koncentrować swoje wysiłki na takim ugrupowaniu wojsk, które z jak największym prawdopodobieństwem może doprowadzić do osiągnięcia celu prowadzonej operacji.

Ujmując rzecz w aspekcie historycznym wraz z rozwojem metod prowadzenia walki zbrojnej i techniki wojskowej, następowała specjalizacja prowadzenia działań zbrojnych. Zarówno w siłach lądowych i morskich wraz z rozwojem technologii powstawały nowe rodzaje wojsk, a każdy z nich kierował się własnymi zasadami prowadzenia działań bojowych. Sytuacja taka powodowała coraz większą złożoność zjawiska walki, a wraz z rozwojem sił powietrznych problemy wspólnego działania dodatkowo się pogłębiły. Powyższe spowodowało konieczność stworzenia zasad działania broni połączonych co z kolei doprowadziło do powstania nowego rodzaju działania na poziomie operacyjnym – działań połączonych.

Zaprezentowane pojęcie bezpieczeństwa militarnego wraz z opisem istoty walki zbrojnej prezentuje najważniejsze jego determinanty. Jednak w opinii wielu ekspertów istnieją jeszcze inne czynniki, które również mogą powodować pojawienie się zagrożeń militarnych, które w dużej mierze mogą zagrozić żywotnym interesom państwa. Przyjrzyjmy się tym czynnikom.

WYBRANE CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA BEZPIECZEŃSTWO MILITARNE

Wola i wykorzystywanie potencjału niematerialnego

Siła ekonomiczna i gospodarcza państwa nie przesądza o fakcie bycia potęgą o zasięgu globalnym, mimo że obszar, ludność, wydatki na cele wojskowe w tym armię, a także PKB są bardzo ważnymi kryteriami wykorzystywanymi do pozycjonowania państw. Wpływ na pozycję i siłę państwa będzie odgrywał kolejny istotny element, definiowany jako wola urzeczywistnienia zamierzeń prowadzonej polityki zagranicznej przez państwo, wykorzystująca zarówno materialne jak i wszelkie niematerialne zasoby możliwe do użycia, w tym kulturę organizacyjną. Wola określająca kierunki działania w sferze politycznej i strategicznej jest możliwa do odczytania dzięki zamierzeniom państwa wobec środowiska bezpieczeństwa i innych podmiotów państwowych z otoczenia bliższego i dalszego, która jest wyrażana w koncepcjach, doktrynach, strategiach i decyzjach z nich wynikających, a także bezpośrednio ze realizowanych działań. Takie podejście ukierunkowane długofalowo, bez względu na zmieniające się administracje rządzące są gwarantem uzyskania przewagi nad innymi podmiotami i narzucania własnej narracji.

Na siłę i ciągłość państwa w dużym stopniu wpływają czynniki otoczenia, w którym państwo funkcjonuje. Jest to jeden z czynników, który decyduje o bezpieczeństwie państwa. Polska jako podmiot stosunków międzynarodowych jest poddawana ciągłym wpływom otoczenia, które muszą być diagnozowane w trybie ciągłym. Znaczenie woli dostrzegają również współcześni badacze. Autorzy pracy, *Państwo średnie Polska. Studia i szkice*, wskazują na potrzebę ciągłego prowadzenia badań nad prognozowaniem scenariuszy rozwoju sytuacji, nawet w przypadku braku w tym zakresie sukcesów. Dwukrotne błędne prognozy dotyczące upadku Związku Radzieckiego w 1991 roku oraz wybuchu wojny w Ukrainie w roku 2022 nie oznaczają, że należy zarzucić budowanie scenariuszy, a precyzyjne zdefiniowanie swoich interesów oraz analiza posiadanego potencjału może uchronić państwo przed podejmowaniem błędnych działań³³. Takie podejście jest kwintesencją wyrażania woli do urzeczywistniania własnych zamierzeń, ukierunkowanym na definiowanie i tworzenie myśli strategicznej będącej podwaliną systemu bezpieczeństwa narodowego. Brak takiego podejścia teoretycznego i praktycznego tworzy pewne zagrożenie, które można wyrazić brakiem własnej koncepcji i strategii, traktowanej jako instrument dla państwa w kreowaniu i realizacji własnych interesów. Sytuacja taka powodowana może być wieloma złożonymi zjawiskami, między innymi brakiem kultury prowadzenia badań naukowych. Często analizy i projekty badawcze są prowadzone przez odmienne ośrodki naukowe w oderwaniu od ogólnego konceptu strategicznego, jako oddzielne przedsięwzięcia o znikomej wartości dla rozwoju i bezpieczeństwa państwa. Taka sytuacja cechuje polskie podejście do prowadzenia badań naukowych, a szerzej rzecz ujmując stosunków uniwersytetu z państwem, jako konsekwencja zachłystnięcia się pracami badaczy zza Atlantyku lub z Europy Zachodniej, kosztem prac opartych na własnej metodyce³⁴. Uwidacznia się taka sytuacja również w nadmiarze danych (publikacji), wydawanych przez różnorakie ośrodki naukowe lub pseudonaukowe, które swój byt sytuują wyłącznie w świecie biznesu ukierunkowanego na zysk. Nadmiar informacji tworzy dezinformacje. Istnieje ponad pięciuset tytułów periodyków naukowych w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie, co samo w sobie nie jest sytuacją złą. Jednak brak wyodrębnienia przez środowisko naukowe tych wiodących, o najwyższych notach, które byłyby platformą dyskursu naukowego i ścierania udokumentowanych poglądów ekspertów, często prowadzi do miałkości materiału

³³ K. Kubiak, Ł. Przybyło (red.), *Państwo średnie Polska. Studia i szkice*, Tetragon, Warszawa 2022, s. 7.

³⁴ K. Kubiak, *Polska: dylematy państwa średniego. Stan badań albo powody rejterady*. {w:}, K. Kubiak, Ł. Przybyło (red.), *Państwo średnie Polska. Studia i szkice*, Tetragon, Warszawa 2022, s. 15.

badawczego, co z kolei doprowadza do braku wsparcia decydentów odpowiednim materiałem analitycznym dla podejmowania wyzwań i decyzji strategicznych. Z drugiej strony daje się również zauważyć fakt braku potrzeby istnienia ośrodka decyzyjnego odpowiedzialnego za metodyczne prace naukowe i ekspertyzy, co często może być powodowane krótkowzrocznym interesem podejmujących te decyzje, bez dogłębnej analizy skutków decyzji w strategicznym okresie, nawet kilkudziesięciu lat. Jest to zjawisko głęboko zakorzenione w psychice człowieka, który pomimo deklaracji z przyczyn biologicznych, nie jest w stanie rzetelnie odnosić swoich działań i decyzji podejmowanych dzisiaj do konsekwencji kilkudziesięcioletnich, ponieważ tak naprawdę konsekwencje tych decyzji nie będą dotyczyły bezpośrednio tych, którzy je podejmują. Czym wyższe zrozumienie tej zależności w społeczeństwie tym prawdopodobieństwo przetrwania i rozwoju podmiotu jest większe. Zatem można wysnuć wniosek, że wysoka kultura strategiczna, rozumiana jako podejmowanie działań i decyzji w sposób systemowy, umożliwiając działania długoterminowe, w pewnym stopniu posiada decydujące znaczenie dla rozwoju państwa (organizacji). Szczególnie ważne jest takie ujęcie w państwach, gdzie nie ma mowy o dziedziczności rządzących o ustabilizowanym systemie demokratycznym. Przyjrzyjmy się zatem bliżej pojęciu kultury strategicznej.

Kultura strategiczna

Potrzeba posiadania zestawu systemowych działań opartych na pisanych i niepisanych procedurach niezależnych ekspertów i think-tanków, opartych na wartościach demokratycznych, ukierunkowanych na zapewnienie ciągłości działań państwa w zakresie zapewnienia żywotnych interesów strategicznych, nazywanych kulturą strategiczną dla Polski jest oczywista. Jest to o tyle istotne, iż Polska, z przyczyn historycznych, właściwie nie miała możliwości wykształcenia podejścia opartego na założeniach wykorzystujących długoterminowe, niematerialnie i niepartykularne podejście do podejmowania decyzji strategicznych. Okres dwudziestolecia wojennego, nacechowany burzliwymi walkami politycznymi i niepewną sytuacją międzynarodową, II Wojna Światowa, okres zniewolenia sowieckiego oraz zbyt krótki czas rozwoju III Rzeczypospolitej, nacechowany procesami transformacji z systemu socjalistycznego w kierunku gospodarki wolnorynkowej, nie były stabilnymi warunkami dla wzrostu kultury strategicznej w myśli i działaniach polskiego środowiska decyzyjno-politycznego. Za jedyne pozytywne podejście do tematu dążeń strategicznych łączące wszystkie siły decyzyjne w okresie ostatnich trzydziestu lat jest dążenie i

wejście Polski do NATO i UE. Był to strategiczny wybór o charakterze cywilizacyjnym państwa leżącego na pograniczu kultur wschodniej (prawosławnej) i zachodniej. Przykłady te są doskonałym wzorcem podejścia opartego na kulturze strategicznej. Jednak jest to przykład wybiórczy, raczej jednostkowy, jednak ukazujący jednoznacznie zalety niereakcyjnego podejścia do projektowania własnych dążeń i celów poprzedzonym analizą strategiczną i rzeczową debatą, ukierunkowaną na osiągnięcie konsensusu społecznego.

Aby można było określić wpływ zależności zagrożeń militarnych na państwo, należy nieco bliżej przyjrzeć się samemu podmiotowi i jego istocie w kontekście ontologicznym. Każda organizacja, w tym państwo działa na trzech poziomach: najniższy, pierwszy poziom, to podstawowe założenia, które stanowią nieodłączny element kultury. Powstają one w sposób nieświadomy i tworzą pewien wspólny wzorec. Poziom drugi, częściowo nieświadomy i częściowo widoczny, stanowią normy i wartości, które wyznaczają kierunki zachowań i działań. Poziom trzeci stanowią artefakty: widoczne i słyszalne wytwory działalności człowieka³⁵. Jest to najbardziej rozpowszechniony model funkcjonowania organizacji, który może być transponowany na kulturę organizacyjną państwa. Trend ten został zapoczątkowany po II wojnie Światowej w Stanach Zjednoczonych. Jako pierwszy terminu tego użył E. Jacques, badając w latach czterdziestych atmosferę w pracy, co umożliwiło analizę aspektów społecznych, zwłaszcza wśród państw postkolonialnych. Każda organizacja jest zbiorem ludzi, których zachowania wpływają na osiąganie zakładanych celów. Czym większa organizacja, tym kultura organizacyjna jest bardziej złożona oraz w większym stopniu zaczyna odgrywać dominującą rolę³⁶. Kultura organizacyjna stanowi klucz do rozwoju przedsiębiorstw (państw), która niejednokrotnie jest ignorowana. Kultura organizacji tłumaczy zjawisko różnic w wydawałoby się jednakowych instytucjach, np. jednostkach wojskowych. Przy założeniu podobnych zadań, struktur, narzędzi, celów, funkcjonowanie o podobnych kompetencjach dowódców oraz takich samych regulacjach prawnych (regulaminy), w różnych jednostkach wojskowych często odmiennie kształtuje się współdziałanie pomiędzy pododdziałami i realizacja zadań przy zastosowaniu podobnych procedur. Dlatego o sprawnym i skutecznym funkcjonowaniu organizacji, w tym państwa, w dużej mierze decyduje trzeci poziom

³⁵ Model E. Sheina, [w:], A. Czerniawska, *Kultura organizacyjna instytucji finansowej- pomiędzy rzeczywistością, a oczekiwaniami pracowników. Studium socjologiczne*, rozprawa doktorska, Uniwersytet Śląski, Katowice, 2020 s. 29, 30.

³⁶ J. Brillman, *Nowoczesne koncepcje i metody zarządzania*, Polskie wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2002, s. 66, 67.

organizacyjny, który jest bardziej obecny w sferze kultury niż w sferze przepisów prawa, podsystemów funkcjonalnych i obowiązujących procedur. Dlatego kultura strategiczna jest tym czynnikiem, który w dużej mierze decyduje o sile i ciągłości państwa oraz posiada decydujący wpływ na bezpieczeństwo militarne.

Kultura strategiczna to społeczne przekonanie, wynikające z tożsamości i głównego nurtu kultury politycznej danego społeczeństwa, idee, wartości, normy, rodzaje wiedzy, postawy i wzory zachowań dotyczące rozumienia bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, a zwłaszcza celów, zakresu i sposobów używania siły zbrojnej i innych rodzajów siły w stosunkach międzynarodowych³⁷. Zjawisko to było od dawna rozpatrywane w badaniach naukowych. Już w latach siedemdziesiątych XX wieku Jack Snyder, w książce *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations* podjął się próby przewidzenia potencjalnych zachowań Związku Radzieckiego w odpowiedzi na założenia amerykańskiej polityki obronnej. Snyder, zauważył istotną lukę w klasycznym podejściu do stosowanych wówczas narzędzi analitycznych w ramach studiów strategicznych do kompleksowej i realnej oceny sytuacji geopolitycznej uwzględniającej czynnik kulturowy. Doprowadziło to do stworzenia pierwszej definicji kultury strategicznej, która traktuje ją, jako sumę idei, uwarunkowanych emocjonalnie odpowiedzi i wzorców zwyczajowych zachowań, jakie członkowie narodowej wspólnoty bezpieczeństwa nabyli przez instrukcje lub imitacje i dzielają w odniesieniu do strategii nuklearnej³⁸.

Przełom XX i XXI wieku zapoczątkował dość dynamiczny rozwój badań nad kulturą strategiczną, które miały dwie zasadnicze przyczyny. Po pierwsze, wspomniany już wcześniej rozpad bipolarnego układu sił na świecie doprowadził do wzrostu znaczenia tak zwanych „miękkich czynników” (ang. *soft power*), wpływających na bezpieczeństwo i ład międzynarodowych, które przez nurt badań nad kulturą strategiczną są doceniane. Po drugie, stworzenie przez A. I. Johnstona i J. Glenna klasyfikacji badań nad kulturą strategiczną dały podstawy teoretyczne i metodologiczne dla kolejnych pokoleń badaczy zajmujących się tym zjawiskiem, co bez wątplenia pozytywnie wpłynęło na obecny kształt tychże badań³⁹.

³⁷ J. Pawłowski (red.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2010, s. 67.

³⁸ J. L. Snyder, *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*, RAND Corporation, 1977, s. 4–7.

³⁹ C. Dryzd, *Kultura strategiczna – geneza, definicja i praktyczne zastosowanie*, Roczniki statystyczne Akademii Wojsk Lądowych, 1 (I), 2017, s. 181-182.

Kultura strategiczna jest zatem spoiwem, które decyduje o ciągłości państwa, jego sprawności oraz stanowi kanwę do prowadzenia prognoz i tworzenia idei w zakresie uzyskiwania przewagi nad konkurencją, upodmiotowiając państwo. Jest rzeczą oczywistą, iż różnice w potencjale materialnym poszczególnych państw stanowią o jego sile. Jeżeli porównamy poszczególne państwa biorąc pod uwagę kryterium potencjału demograficznego, obszaru, możliwości produkcyjnych, zasobów czy produkcji rolnej, moglibyśmy dojść do wniosku, że tylko państwa duże, przekraczające pewne normy ilościowe i materialne posiadają dominującą rolę w możliwości zapewnienia rozwoju i wywierania wpływu na środowisko międzynarodowe. Jednak po uwzględnieniu czynnika geopolitycznego oraz niematerialnego, wyrażonego między innymi właśnie poprzez kulturę strategiczną, możliwe jest skuteczne oddziaływanie i realizacja celów strategicznych przez mniejsze państwa o niższym potencjale materialnym. Doskonałym przykładem takiego podejścia jest dominacja małych państw europejskich w czasie wielkich odkryć geograficznych i kolonizacji nowoodkrytych ziem. Położenie geograficzne małych państw takich jak Portugalia⁴⁰, a dwieście lat później Niderlandów⁴¹, ukazuje jak kultura strategiczna i uporządkowany system społeczny, badania naukowe, umiejętność wskazywania celów witalnych i ich realizacja pozwala na zdominowanie potencjalnie potężniejszych podmiotów. We współczesnym wymiarze sytuację taką może obrazować efekt zimnej wojny, w wyniku której posiadający olbrzymi potencjał Związek Radziecki wraz z państwami uzależnionymi w wyniku niematerialnych czynników, spowodowanych między innymi systemem wartości, modelem gospodarczym, edukacją i badaniami, czyli elementami składowymi kultury strategicznej, przegrał rywalizację na arenie globalnej, co doprowadziło do wielkich przeobrażeń w systemie bezpieczeństwa światowego, doprowadzając pośrednio do wzrostu znaczenia innego gracza o największym potencjale materialnym – Chin. Jednak również w tym przypadku posiadany potencjał materialny Chin, wyrażony w liczbie ludności, obszarze i zasobach nie był w stanie sprawić, że państwo to przez dziesięciolecia (okres powojenny, aż do początku XXI wieku) było postrzegane jako mocarstwo, a jedynie jako dostarciciel taniej siły roboczej. Dopiero usystematyzowanie struktur władzy i gospodarki (tzw. chiński model gospodarki) wraz z tradycyjnym konfucjańskim systemem wartości sprawiły niespotykany w historii rozwój Chin na przestrzeni ostatnich trzydziestu lat,

⁴⁰ P. Frankopan, *Jedwabne szlaki. Nowa historia świata*, Grupa Wydawnicza Foksal, Wydanie I, Warszawa 2015, s., 223-533 oraz 248-252.

⁴¹ Tamże, s. 282-286.

umiejscawiając je jako mocarstwo globalne i główny rywal Stanów Zjednoczonych. Przykład ten w sposób jaskrawy unaocznia znaczenie kultury strategicznej dla możliwości rozwoju i rywalizacji państwa.

Otoczenie zewnętrzne, polityczne, ekonomiczne, społeczne i technologia

Zintensyfikowany postęp gospodarczy świata przyczynia się z jednej strony do gwałtownego rozwoju gospodarek narodowych i światowej, z drugiej jednak strony przyczynia się do rozszerzenia listy potencjalnych zagrożeń mogących wpływać na bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe. Istnieją różne klasyfikacje zagrożeń, jednak do najistotniejszego podziału według kryterium użycia sił zbrojnych jest podział na zagrożenia militarne i niemilitarne. Aby ocenić stan środowiska bezpieczeństwa niezbędnym jest dokonywanie ciągłej analizy pod kątem zmienności czynników, bezpieczeństwa to kształtujących. Jest to istota nauk o bezpieczeństwie. Czynniki te można pogrupować w kilku zasadniczych obszarach, które z kolei tworzą całokształt architektury bezpieczeństwa regionu lub szerszej perspektywy. Do najczęściej ocenianych dziedzin funkcjonowania organizacji w tym państwa zaliczyć można dziedzinę polityczną, ekonomiczną, socjologiczną oraz technologiczną. Systematycznie oceniając i obserwując zjawiska kształtujące relacje między podmiotami w poszczególnych obszarach można zaobserwować zasadnicze trendy, które tworzą rzeczywistość i jednocześnie przyjmować odpowiednie kierunki rozwoju przez poszczególne podmioty, w celu zapewnienia im bezpieczeństwa. Istotnym jest również fakt, iż możliwe jest zdefiniowanie kluczowych zmiennych i niewiadomych, które równie silnie oddziałują na bezpieczeństwo podmiotów⁴².

Dziedzina polityczna jest tą, która posiada istotny wpływ na relacje między podmiotami i dlatego w sposób bezpośredni stanowi ona o bezpieczeństwie państwa. Władze każdego podmiotu, zarówno te wybrane w procedurze demokratycznej, władze autokratyczne, czy funkcjonujące na zasadzie dziedziczenia, poprzez swoje decyzje polityczne, szczególnie w dziedzinie polityki zagranicznej, definiują własne cele, ograniczenia oraz dobierają narzędzia do realizacji tych celów. Każdy podmiot posiada własne interesy, które zapewniają mu rozwój i przetrwanie, dostęp do surowców dla zapewnienia potrzeb energetycznych, rynki zbytu, obszary wpływów i kontroli, możliwości zaopatrywania własnych systemów produkcyjnych,

⁴² G. Gierszewska, *Zarządzanie strategiczne*, Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego, Warszawa 2000, s. 43-46

dostęp do nowoczesnych technologii i wiele innych określających pozycję danego podmiotu. Interesy te czasami są sprzeczne, a czasami współdzielone z innymi podmiotami, co sprawia, iż powstają sojusze lub konflikty. Istotą oceny bezpieczeństwa militarnego w dziedzinie politycznej jest antycypowanie przedsięwzięć poszczególnych podmiotów, szczególnie tych, które posiadają siłę militarną popartą czynnikami, stanowiącymi o potencjale podmiotu do osiągnięcia własnych celów. Obecnie możliwym jest zdefiniowanie kilku zasadniczych procesów, niezwykle trudnych do prognozowania, wpływających na bezpieczeństwo militarne Polski w dziedzinie politycznej. Ciągła zmiana równowagi wewnątrz państw Unii Europejskiej, powodowana wewnętrznymi i zewnętrznymi zmianami społecznymi i ekonomicznymi, definiuje główne kierunki podejmowanych działań przez wspólnotę w tym w obszarze Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa i Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony. Problematyczne są także stosunki transatlantyckie, głównie w dziedzinie ekonomicznej, Europy ze Stanami Zjednoczonymi, których zainteresowanie skupia się na dalekim wschodzie w tym Chinach. Sytuacja taka może spowodować osłabienie Europy, szczególnie we wschodniej jej części, powodując tzw. próżnię strategiczną i narażając tę część kontynentu na zagrożenie ze strony chcącej odzyskać wpływy Federacji Rosyjskiej. Stosunki transatlantyckie wpisują się również w potrzebę zredefiniowania sojuszy polityczno-militarnych (NATO) co zostało zrealizowane na szczycie NATO w Madrycie w roku 2022. Wówczas została przyjęta przez państwa członkowskie nowa koncepcja strategiczna, która jednoznacznie definiuje Rosję jako zagrożenie oraz zwraca uwagę na potrzebie skupienia wysiłków państw Sojuszu na obronie kolektywnej⁴³. Przełamanie trudności, w zdefiniowaniu wspólnych zagrożeń i określaniu punktu ciężkości w jednolitej ocenie sytuacji i podejmowaniu działań przez Sojusz, spowodowały określenie jednolitego kierunku we wspólnej polityce bezpieczeństwa w zakresie planowania działań i zdecydowanych kroków odwetowych w stosunku do agresywnej postawy Federacji Rosyjskiej, chociaż w dalszym ciągu daje się zauważyć rozbieżności pomiędzy państwami NATO w postrzeganiu i ocenie zagrożeń i dążeniem do zapewniania własnych interesów. Należy przy tym jednoznacznie wskazać, iż przynależność Polski do NATO oraz Unii Europejskiej w sposób pozytywny wpływa na bezpieczeństwo militarne, dając dostęp do najnowocześniejszych systemów dowodzenia,

⁴³ NATO 2022 Strategic concept, Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid 29 June 2022, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf, 07.01.2023 r.

wsparcia działań militarnych oraz co najbardziej istotne utrzymuje i powstrzymuje Rosję od rozpoczęcia działań ofensywnych na terytorium RP.

Dziedzina ekonomiczna jest tym obszarem, który zapewnia siłę polityczną i militarną państwa. Zjawiska i procesy ją kształtujące mają istotny wpływ na inne obszary funkcjonalne podmiotów bezpieczeństwa. Na gospodarkę podmiotu wpływa wiele czynników w tym: dostęp do surowców naturalnych wykorzystywanych w produkcji, dostęp do źródeł energii, siła produkcji społeczeństwa, siła nabywcza, dochód narodowy, koszty produkcji, możliwość zastosowania nowoczesnych technologii, kultura zarządzania, poziom usług, rynki finansowe i system bankowy, poziom eksportu i importu (zależność od innych podmiotów) oraz wiele innych⁴⁴. O sile ekonomicznej decyduje bardzo wiele zależności, jednak jednym z najbardziej istotnych jest majątek kształtujący potencjał podmiotu, który jest pochodną jego ciągłości i gromadzonych zasobów.

Do najistotniejszych i jednocześnie trudnych do prognozowania wyzwań w dziedzinie ekonomicznej należy zaliczyć dostęp do surowców i zasobów, które zapewnią energię niezbędną do produkcji i konsumpcji. Jest to o tyle istotne, iż obecne zagrożenia klimatyczne niezwykle komplikują ten proces. Źródła odnawialne nie są w stanie dostarczyć niezbędnego poziomu energii do zaspokojenia potrzeb społecznych, militarnych, technologicznych czy przemysłowych⁴⁵, co może powodować konflikty o zasoby (np. wodę) oraz walkę technologiczną o sposoby najbardziej efektywnego przetwarzania źródeł energetycznych. Ważną rolę w dziedzinie gospodarczej odgrywają wielkie korporacje, które są ściśle powiązane z państwami. Często posiadają one kapitał porównywalny z niewielkimi państwami, a ich agresywna polityka ukierunkowana jest wyłącznie na zysk. W historii znane są fakty powiązania kapitału korporacji z władzami państw. Już w XVIII wieku Anglicy dla ratowania coraz bardziej skorumpowanej i usamodzielniającej się i prowadzącej własną politykę prowadzącą do bankructwa Kompanii Wschodnioindyjskiej, wprowadzili wysokie cła na herbatę w koloniach

⁴⁴ Całość wymienionych czynników ma wpływ na Produkt Krajowy Brutto (PKB) i dochód per capita. I tak według Eurostatu w roku 2021 PKB Polski wynosił 2,125 %, Niemiec 0,4%, Francji 0.9%, Szwecji 1,42, Włoch 0,525, średnia Unii Europejskiej 1,25, https://ec.europa.eu/eurostat/cache/recovery-dashboard/?indicator=DB2_1&countries=EU, 08.01.2023 r.

⁴⁵ W Polsce w roku 2017 tylko 11 procent energii odnawialnej stanowiło zużycie energii brutto. Udział energii odnawialnej w końcowym zużyciu energii brutto wyniósł w krajach Unii Europejskiej 17,5%. Najwyższy poziom wskaźnika odnotowano w Szwecji (54,5%), Finlandii (41,0%), na Łotwie (39,0%) oraz w Danii (35,8%), natomiast najniższy – w Luksemburgu (6,4%), Holandii (6,6%) oraz na Malcie (7,2%). Wśród krajów unijnych Polska ułokowała się na 21 pozycji. E. Kamińska-Gawryluk (kierownik zespołu), *Wskaźniki zielonej gospodarki w Polsce 2019*, opracowanie merytoryczne, Główny Urząd Statystyczny w Białymstoku, Warszawa, Białystok 2019, 29.

brytyjskich w Ameryce Północnej (tzw. Tea Act), co jako jeden z wielu czynników doprowadziło do niezadowolenia społecznego i powstania Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej⁴⁶. Obecne korporacje naftowe, informatyczne, przemysłowe, czy transportowe posiadają niezwykle duży wpływ na decyzje polityczne państw i w przyszłości raczej kapitał ten również będzie odgrywał ogromne znaczenie, kształtując bezpieczeństwo finansowe poszczególnych podmiotów państwowych, od których korporacje te są uzależnione. Należy przy tym podkreślić, iż opisywana sytuacja często powiązana jest z podatnością gospodarek państwowych na zmiany rynków finansowych, które niejednokrotnie podlegają spekulacjom, rządzą się emocjami, reagują na zjawiska w gospodarce, a nawet na katastrofy naturalne, a regularnie pojawiające się tzw. kryzysy finansowe powodują niestabilności rynków finansowych i problemy gospodarcze podmiotów. To z kolei przyczynia się do niestabilności społecznej, a to ma wpływ na bezpieczeństwo militarne. Bardzo ważnym czynnikiem jest również nierówny przychód zasobów i kapitałów w poszczególnych podmiotach gospodarczych. Nierówności te powodowane przez klimat czy sposób prowadzenia gospodarki danego podmiotu, prowadzą do migracji dużej części ludności w skali światowej, co z kolei powoduje napięcia między ludnością napływową a rdzenną, a podłoża tych napięć, ogólnie rzecz ujmując, są pochodną różnic kulturowych, w tym religijnych. Przynależność Polski do międzynarodowych organizacji gospodarczych oraz polityka dywersyfikacji oraz uniezależniania się od surowców niezbędnych do produkcji energii od Rosji, niewątpliwie sprawiają, że czynnik ten pozytywnie wpływa na bezpieczeństwo militarne Polski, jednak brak możliwości konkurencji w sektorze nowoczesnych technologii, sytuuje Polskę poza państwami najbardziej rozwiniętych.

Można zatem zauważyć, iż czynniki i zjawiska zachodzące w dziedzinie ekonomicznej mogą powodować niestabilność w dziedzinie społecznej. W skali globalnej dziedzina ta jest po prostu potrzebą posiadania i zachowania własnej świadomości i przynależności do określonej społeczności czy wspólnoty. W tym znaczeniu można również definiować tę wspólnotę jako naród⁴⁷. Dziedzina społeczna mająca znaczenie w świetle bezpieczeństwa militarnego związana jest bezpośrednio ze społecznościami, wspólnotami i narodami tych podmiotów bezpieczeństwa, które je zamieszkują i nadają im tożsamość. Wartościami wspólnymi mogą

⁴⁶ P. Frankopan, *Jedwabne szlaki. Nowa historia świata*, Grupa Wydawnicza Foksal, Warszawa 2018, 306–308.

⁴⁷ Społeczeństwa niektórych państw składają się z różnych grup etnicznych. Przykładem może być Wielka Brytania, Belgia, Hiszpania, czy też Stany Zjednoczone. Grupy klasowe lub zawodowe, również mogą określać cechy narodowe, N.N. Taleb, *Czarny Łabędź*, Kurhaus, Warszawa 2017, 128.

wówczas być wyznawane wartości, poziom bogactwa (PKB per capita), zwyczaje i tradycje mające swoje zakorzenienie w przeszłości, wyznawana religia (bądź inne wierzenia), istniejące więzy i relacje międzyludzkie i społeczne.

Również w tej dziedzinie istnieją zjawiska i czynniki, które trudno prognozować, a które posiadają bezpośredni lub pośredni wpływ na bezpieczeństwo militarne. Do najbardziej znaczących można zaliczyć zmiany społeczne zachodzące na skutek przepływu ludności, co z jednej strony jest procesem naturalnym, gdyż wędrówka ludów związana jest z rozwojem cywilizacji od początku jej powstania⁴⁸, z drugiej jednak strony migracje te zawsze powodowały napięcia i konflikty zbrojne. Obecne zmiany klimatyczne prawdopodobnie będą katalizatorem tych migracji, co w połączeniu z ogromną liczbą uchodźców i ludzi szukających nowych szans może powodować znaczne napięcia nie tylko na kontynencie europejskim, ale i w Rosji oraz Stanach Zjednoczonych i Kanadzie. Należy przy tym wspomnieć, iż migracje i rozwój potęgi poszczególnych państw oparty na wyczerpaniu zasobów w Afryce, Azji i Ameryce Południowej, są bezpośrednią przyczyną powstania społeczeństw wielokulturowych. Jak pokazują przykłady z ostatnich lat proces ten jest skomplikowany i może powodować konflikty na tle kulturowym, w tym religijnym oraz narodowościowym (np. kraj Basków czy Katalonia w Hiszpanii) ze zjawiskiem terroryzmu łącznie. Społeczeństwa wielokulturowe, zbudowane na braku odpowiednich mechanizmów pozwalających na asymilację mniejszości, narażone są na powstawanie radykalnych ruchów społecznych, szukających własnych wzorców, zwyczajów i narracji oraz starających się narzucić pozostałym grupom społecznym własny schemat ideowy.

W dziedzinie społecznej czynnikami również w dużym stopniu determinującymi bezpieczeństwo są nowe trendy i modele zachowań społecznych opartych na rozwoju nowych technologii lub innych trudnych do jednoznacznego zdefiniowania przyczyn. Do takich trendów należy wzrost znaczenia więzi społecznych opartych na mediach społecznościowych, które powodują całkowitą zmianę sposobu relacji międzyludzkich z jednej strony dając łatwość komunikacji, bowiem nie występuje tu bariera geograficzna, z drugiej strony jednak bardzo zubożając te relacje i stanowią narzędzie do wprowadzania dezinformacji przez kierowanych ideologią, zyskiem lub dążeniem do realizacji własnych celów grup społecznych, elit i władz

⁴⁸ Już od czasów starożytnych można zauważyć trendy przemieszczania się ludności. Migracje ludów nomadzkich przyczyniły się do upadku starożytnego Rzymu oraz do zbudowania potęgi cywilizacji zachodniej. W historii nowożytnej istniało wiele trendów migracyjnych powstających między innymi na skutek działań militarnych (podboje Mongołów w XII i XIII w) lub nowo odkrywanych szlaków handlowych, co doprowadziło do powstawania nowych potęg i podmiotów państwowych (Hiszpania, Niderlandy, Wiek Brytania, USA).

państwowych ukierunkowaną na opinię publiczną (własną lub innego podmiotu), oczekując określonych postaw i efektów dla nich korzystnych. Społeczeństwo polskie cechuje się dość wysokim poziomem zadowolenia z życia. Według opublikowanego 19 marca 2021 raportu Instytutu Gallupa badającego poziom szczęścia w poszczególnych państwach według danych z 2020, Polska zajęła w rankingu 39. miejsce (na 95. badanych krajów), a średnia z lat 2018-2020 dała Polsce 44. pozycję wśród 149 krajów świata⁴⁹. Kolejnym trendem, szczególnie w tzw. cywilizacji zachodniej jest konsumpcjonizm oraz brak odwoływania się do wartości uniwersalnych, co objawia się w prymacie racjonalizmu, kształtowaniu własnych poglądów i działań opartych na własnych zasadach i sposobie postrzegania rzeczywistości, co *de facto* osłabia więzi społeczne i przyczynia się do decentralizacji wspólnot społecznych, w tym wyznaniowych.

Analiza czynników w dziedzinie technologicznej jest niezwykle istotna, szczególnie w ostatnich kilkudziesięciu latach, podczas których rozwój i badania przyczyniły się do geometrycznego wzrostu oddziaływania nowych technologii na funkcjonowanie społeczeństw i podmiotów bezpieczeństwa. Wzrost wymagań społeczeństw konsumpcyjnych potęgowany długoterminowym rozwojem technologii zbrojeniowych, ambicjonalnym rozwojem technologii kosmicznych i cybernetycznych oraz sztucznej inteligencji spowodował, iż sponsorowane przez rządy bogatych państw korporacje wychodząc naprzeciw tym wymaganiom, dostarczają odbiorcom takie rozwiązania, które czynią codzienne życie łatwiejszym oraz stwarzają warunki do osiągnięcia przewagi technologicznej nad innymi podmiotami. Istotą oddziaływania dziedziny technologicznej w znaczeniu bezpieczeństwa militarnego jest uzyskanie dominacji nad innymi podmiotami, poprzez ciągłą konkurencję, polegającą na prowadzeniu badań w celu poprawy dotychczasowych osiągnięć funkcjonujących środków oddziaływania kinetycznego i niekinetycznego i opracowywaniem nowych form i zasad wpływania na inny podmiot lub obrony przed nim.

Jest to o tyle istotna i wrażliwa dziedzina, bowiem narażona jest na częste zmiany podmiotu dominującego. Do najistotniejszego, bardzo trudnego do antycypacji czynnika (powiązanego z dziedziną ekonomiczną) można zaliczyć potrzebę posiadania zasobów do przetwarzania energii. Zasoby naturalne, czy te oparte na źródłach odnawialnych bądź przetwarzające energię jądrową są czynnikiem niezbędnym do funkcjonowania znanych i rozwoju mniej znanych

⁴⁹ <https://www.pot.gov.pl/pl/pcb/news/world-happiness-report-2021-gdzie-zyja-najszczesliwsi-ludzie>, 07.01.2023 r.

technologii, niezbędnych do zapewniania rozwoju społeczeństw i do realizacji celów politycznych przez władze danego podmiotu. Jest rzeczą oczywistą, iż informatyzacja przestrzeni walki czy też prowadzenie operacji sieciocentrycznych w wielu domenach (kosmicznej, cybernetycznej, morskiej, lądowej i powietrznej) wymagają energii oraz posiadania możliwości wykorzystania nowoczesnych środków rażenia i przetwarzania informacji. Jak pokazują przykłady ciągła walka technologiczna pomiędzy najbardziej zaawansowanymi podmiotami bezpieczeństwa jest kluczowa dla osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych. Należy przy tym zauważyć, że mimo powszechności zastosowania urządzeń opartych na nowoczesnych technologiach w życiu codziennym, tylko niewiele organizacji i grup produkcyjnych (korporacji) posiada wiedzę pozwalającą na wyprodukowanie tych urządzeń oraz ich doskonalenie. Taka sytuacja sprawia, iż bardzo nieliczne podmioty bezpieczeństwa posiadają kontrolę nad możliwościami rozwoju i oddziaływania na inne podmioty z wykorzystaniem tych zaawansowanych systemów. To z kolei determinuje powstawanie sojuszy i posiadanie możliwości ekonomicznych umożliwiających pozyskanie nowoczesnych technologii, bądź prowadzeniem prac nad własnymi rozwiązaniami. Jak już wspomniano Polska jest raczej beneficjentem rozwoju technologicznego, a w niewielkim stopniu motorem napędowym tych zmian, co niewątpliwie negatywnie odbija się na możliwość uzyskiwania przewagi technologicznej.

Na podstawie przytoczonej diagnozy w poszczególnych dziedzinach, można stwierdzić, iż rzeczywistość jest bardzo niestabilna, środowisko bezpieczeństwa jest trudne do oceny i prognozowania, a technologia w coraz większym stopniu determinuje bezpieczeństwo podmiotów państwowych, co jest bezpośrednio związane z dostępem do zasobów surowców naturalnych, umożliwiających zapewnienie zapotrzebowania na źródła energii.

Konflikty militarne

Klasyfikując zagrożenia militarne można je podzielić na te, które zagrażają przetrwaniu państwa, czyli: nadmierne zbrojenia jednego z podmiotów, brak równowagi wojskowej między państwami, brak demokratycznej kontroli nad armią oraz na te, które są uwarunkowane politycznie, związane z niedostateczną współpracą, brakiem zaufania i postawą konfrontacyjną, oraz próbą rozwiązywania konfliktów międzynarodowych siłą⁵⁰. Według słownika terminów

⁵⁰ Por. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2002, s.14.

z zakresu bezpieczeństwa zagrożenia militarne mogą być realizowane w formie demonstracji siły zbrojnej, incydentów granicznych, ograniczonego użycia środków przemocy zbrojnej, zbrojnego starcia granicznego, napaści zbrojnej grup nieformalnych, konfliktu lokalnego, konfliktu między państwami (koalicjami)⁵¹. To oznacza, że konflikty militarne są jednym z najbardziej negatywnych czynników mogących stworzyć bezpośrednie zagrożenia bezpieczeństwa militarnego państwa. Dlatego zdefiniowanie i obserwacja miejsc w których toczą się konflikty zbrojne lub takich, w których jest to możliwe w perspektywie czasu, na podstawie oceny wszelkich możliwych czynników wpływających na bezpieczeństwo regionu, jest jednym z podstawowych procesów badawczych określających bezpieczeństwo militarne. W niniejszej publikacji nie jest możliwe opisanie wszystkich potencjalnych miejsc konfliktów zbrojnych i nie jest to najważniejsza intencja autora. Obecnie trwa około 37 konfliktów zbrojnych na świecie, z czego 34 w Azji i Afryce, jeden w Europie (Ukraina) i dwa w obu Amerykach⁵². Są to często konflikty natury wewnętrznej, natury religijnej, narodowościowej, niepodległościowej, określające pozycję danego podmiotu lub natury ekonomicznej. Bardzo wiele z tych konfliktów może być przyczyną lub przeobrazić się w konflikt zbrojny o regionalnym lub globalnym znaczeniu. Należy też skonstatować, że praktycznie w każdym momencie mogą powstawać nowe konflikty, trudne do przewidzenia, które mogą zagrozić bezpieczeństwu regionalnemu w skali również trudnej do oszacowania.

Kluczowym wyzwaniem wpływającym bezpośrednio na bezpieczeństwo regionu jest rozszerzanie sfery stabilizacji i bezpieczeństwa związanego z procesami demokratycznymi, gospodarczymi, wyrównywania szans społecznych i gospodarczych. Nie jest to takie oczywiste, gdyż uwarunkowania kulturowe, społeczne, historyczne oraz również klimatyczne każą odmiennie podchodzić do tych sfer funkcjonowania państw, ale choć występują specyficzne różnice (choćby odmiennie podejście do demokracji), nie ulega żadnym wątpliwości, iż większa sfera stabilizacji wpływa wprost proporcjonalnie na bezpieczeństwo regionu. Jak uważa J. Skrzyp procesy integracyjne w ostatnich latach przyczyniły się do zmian sytuacji gospodarczej i politycznej Polski. Spowodowało to cofnięcie Federacji Rosyjskiej na wschód i odsunięcie jej od Bałtyku. Taka sytuacja z kolei wymusza podejmowanie działań przez Rosję dążących do utrzymania komunikacji z Obwodem Kaliningradzkim. Podobnie sytuacja się przedstawia na

⁵¹ J. Pawłowski, B. Zdrodowski, M. Kulickowski (red.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, s. 277.

⁵² <https://gisplay.pl/gis/8043-mapa-konfliktow-zbrojnych-na-swiecie.html>, 07.01.2023 r.

południu kontynentu, gdzie przyjęcie Rumunii i Bułgarii do wspólnot ograniczyło pozycję Rosji na Morzu Czarnym oraz jej wyjście przez Bałkany na morze Śródziemne. To zmienia położenie geopolityczne Polski powodując potrzebę modyfikacji systemu obronnego i dyslokacji sił zbrojnych. Jednym z podstawowych zadań wynikających z rozszerzenia Unii Europejskiej na wschód jest konieczność uzyskania spójności transportowej państw nadbałtyckich: Finlandii, Estonii, Łotwy i Litwy z państwami czarnomorskimi: Rumunią i Bułgarią⁵³. Sytuacja taka stała się w dużej mierze przyczyną wojny Rosji z Ukrainą.

Wojna w Ukrainie

W świetle zmian związanych z przeobrażeniami wykorzystania rosyjskich sił zbrojnych, po negatywnych doświadczeniach w latach dziewięćdziesiątych i początku dwutysięcznych w Federacji Rosyjskiej (wojny czeczeńskie) związanych między innymi z rozpadem struktur dowodzenia, obniżeniem tożsamości i przynależności państwowej wśród wojskowej kadry dowódczej i rosyjskich żołnierzy, poziomu finansowania sił zbrojnych i obniżenia sprawności uzbrojenia, powstało zapotrzebowanie na podjęcie działań naprawczych. Odbyło się to wraz z wytyczeniem nowych celów politycznych i strategicznych na początku lat dwutysięcznych (po objęciu władzy przez Władimira Putina w roku 2000) przez władze Federacji Rosyjskiej (FR), które w dużym uproszczeniu polegają na odbudowie potencjału gospodarczo-militarnego i politycznego państwa do poziomu sprzed rozpadu Związku Radzieckiego.

W tym kontekście kręgi naukowe związane z naukami o wojskowości w Rosji oraz dowódcy wojskowi, kierujący SZ FR rozpoczęli szeroko zakrojony projekt naukowy wsparty olbrzymimi środkami finansowymi, ukierunkowany na odbudowę potencjału sił zbrojnych FR. Wdrażane zmiany były w dużej mierze oparte na zmianie personelu dowódczego, wprowadzaniem nowoczesnego uzbrojenia, zmianie systemu dowodzenia i możliwości mobilizacji w sposób wręcz nieadekwatny do występujących potrzeb operacyjnych. W tym aspekcie niebagatelne znaczenie miał praktyczny wymiar oceny postępu prac, objawiających się podczas udziału wojsk rosyjskich w konfliktach w bezpośredniej bliskości FR (dobitnym przykładem jest wojna z Gruzją w roku 2008). Zarys teoretycznych podstaw tzw. wojny nowej generacji został po raz pierwszy zaprezentowany 25 stycznia 2013 r. przez generała armii Walerija Wasiljewicza Gierasimowa,

⁵³ J. Skrzyp, *Geopolityczne i geostrategiczne uwarunkowania bezpieczeństwa narodowego RP*, [w:], M. Kuliczkowski, M. Wojciszko (red.), *Administracja publiczna w procesie przygotowań obronnych państwa – wybrane problemy*, AON, Warszawa 2012, s. 12-13.

szefa Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej. Był to tekst, który opracowała grupa naukowców skupionych w sztabie generalnym FR. Treść wystąpienia stanowił artykuł pt. *Wartość nauki w przewidywaniu. Nowe wyzwania zmuszają do przemyślenia form i metod prowadzenia wojny w czasopiśmie Wojenno-Przemysłowy Kurier* w numerze 8 (476) z 27 lutego 2013 r. W tekście Gierasimow wskazał na przemiany w sposobie prowadzenia działań zbrojnych, wskazując na zacieranie się różnic pomiędzy stanem pokoju a stanem wojny. W swojej istocie Gierasimow wskazywał na potrzebę prowadzenia działań psychologicznych i znaczenie narracji i wręcz propagandy i dywersji wobec przeciwnika powodując niestabilność i narażając go na brak jedności podczas właściwych działań zbrojnych. Według poglądów Gierasimowa jawna agresja militarna powinna być prowadzona po osiągnięciu określonego poziomu destabilizacji społeczno-gospodarczej i politycznej atakowanego podmiotu. Jednocześnie wachlarz działań ukierunkowanych na wprowadzenie chaosu w dziedzinie gospodarczej, cyberprzestrzeni, humanistycznej i pozamilitarnej środkami o niejawnym charakterze powinien być prowadzony jednocześnie, tworząc poszczególne linie operacyjne agresji. Działania wyznaczonych oddziałów powinny być dokładnie zaplanowane i wykonywane z dużą precyzją tak, aby maksymalnie skrócić czas ewentualnego kontaktu z przeciwnikiem i uniemożliwić mu przygotowanie odpowiedniej reakcji. Dotyczy to zarówno doboru miejsca i czasu w jakim zostaną one podjęte, stawianych zadań oraz doboru siły i środków oddziaływania. Czynniki kluczowymi są zaskoczenie, szybkość podejmowania decyzji i planowanie. Takie działania odróżniają konflikty nowej ery od tych z przeszłość.

W swoim tekście Gierasimow podkreśla również znaczenie oddziaływania z odległości i maksymalną precyzję rażenia, wskazuje na znaczenie działań połączonych grup bojowych oraz na zanik różnic pomiędzy poziomami strategicznymi, operacyjnymi i taktycznymi, uwypuklając w działaniach ofensywnych dążenie do braku tzw. przerwy operacyjnej, umożliwiającej przeciwnikowi przegrupowanie i odtworzenie, chociaż częściowe, zdolności bojowej.

W ostatnim czasie FR zaczęła w praktyce wdrażać opracowane przez sztab generalny FR założenia dążąc do odzyskania strefy wpływów w Europie Wschodniej. Działania takie wpisują się w politykę powrotu do mocarstwowości Federacji Rosyjskiej, co każe przypuszczać, iż ostateczny cel, choć trudny do jednoznacznego zdefiniowania, może prowadzić do odbudowy podmiotowości jako globalnego mocarstwa, odzyskania obszaru buforowego w Europie Wschodniej przy wykorzystaniu środków militarnych, dyplomatycznych (osłabienie innych podmiotów w tym UE), gospodarczych (głównie poprzez szantaż dostawami surowców

naturalnych) oraz utworzenie i kontrolę nowych szlaków komunikacyjnych w Arktyce, stając się (pozostając) uznanym podmiotem gospodarczym i politycznym. Rosja swoje działania prowadzi już od 2014 roku poprzez aneksję Krymu oraz prowadzenie działań nieregularnych w obwodzie ługańskim i donbaskim na wschodzie Ukrainy.

Ukraina uważana jest przez Rosję jako strefa geopolitycznych wpływów związanych z rosyjskim podejściem tworzenia wspomnianych stref buforowych, nad którymi posiada kontrolę (jako część terytorium lub jako terytorium współzależne), w celu po pierwsze zapewnienia bezpieczeństwa własnego, po drugie umożliwienie projekcji działań dla zabezpieczenia własnych interesów. Obszar państwa ukraińskiego jest dla FR o tyle istotny, że umożliwia jej sprawowanie kontroli nad basenem Morza Czarnego, stanowiącego jedno z nielicznych mórz przynależnych do FR, umożliwiających wymianę handlową w ciągu całego roku. Oprócz korzyści gospodarczych można również wskazać na cele kontroli strategicznej nad militarnym zabezpieczeniem własnego terytorium z kierunku Kaukazu, Europy i Turcji oraz symbolicznym „odzyskaniem” terenu utraconego w wyniku rozpadu Związku Radzieckiego w roku 1991 roku. Siła militarna dla FR jest narzędziem realizacji własnych celów politycznych i strategicznych. Oprócz zasobów naturalnych siły zbrojne FR w dalszym ciągu stanowią jedyny jakościowy instrument, posiadający zdolności do stosowania przemocy zbrojnej w celu wymuszania do reakcji przeciwnika.

Bezpośrednim pretekstem do wybuchu konfliktu we wschodniej części Ukrainy były dążenia Ukraińców, szczególnie zachodniej części, do integracji europejskiej. Wynegocjowana w roku 2013 umowa stowarzyszeniowa Ukrainy z UE, została 21. listopada tegoż roku zawetowana przez prezydenta Janukowycza⁵⁴, co doprowadziło do niezadowolenia społecznego i protestów ludności na ulicach Kijowa. Sytuacja ta była bezpośrednim powodem (brak kontroli nad terytorium, nieprzewidywalność rozwoju sytuacji) do zaanektowania przez FR na początku roku 2014 Półwyspu Krymskiego poprzez wykorzystanie sił zbrojnych w sposób niespotykany w dotychczasowych konfliktach zbrojnych – bez siłowego użycia początkowo nieokreślonych wojsk w celu wprowadzenia własnego porządku administracyjnego. Siły te miały o tyle ułatwione zadanie, że otrzymały poparcie znacznej liczby

⁵⁴ Janukowycz decyzję swoją uzasadnił „względami bezpieczeństwa narodowego” oraz koniecznością poprawy spadającej wymiany handlowej z Rosją i innymi państwami WNP, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-11-27/ukraina-rezygnuje-z-podpisania-umowy-stowarzyszeniowej-w-wilnie>, 08.01.2023 r.

rosyjskojęzycznych mieszkańców Krymu oraz stacjonowały już tam wcześniej w istniejących rosyjskich bazach wojskowych na podstawie porozumień bilateralnych Rosyjsko – Ukraińskich. Umowa stowarzyszeniowa nie spotkała się też z aprobatą mieszkańców wschodniej części Ukrainy, gdzie po uspokojeniu sytuacji w Kijowie doszło do wystąpienia zbrojnych grup separatystycznych. Siły Zbrojne Ukrainy prowadziły jeszcze w lipcu i sierpniu 2014 roku operację przeciwterrorystyczną (przeciw grupom separatystycznym), niemniej jednak w wyniku wsparcia logistycznego Federacji Rosyjskiej na jesieni 2014 roku doszło do stagnacji i częściowego zaprzestania walk, bez rozwiązania konfliktu. Wpływ na to miało podpisanie przez uczestników grupy kontaktowej Ukraina-Rosja-OBWE, 5 września 2014 roku w Mińsku tzw. „porozumień mińskich”. Porozumienie przewidywało zawieszenie broni oraz utworzenie zdemilitaryzowanej strefy buforowej na wschodzie Ukrainy. Porozumienie jednak nie było w pełni przestrzegane. Walki przebiegały głównie w obwodzie Ługańskim i Donieckim oraz w okolicach miasta Mariupol, ważnego węzła portowego położonego nad Morzem Azowskim co mogło w konsekwencji doprowadzić do uzyskania pewnej autonomii przez te regiony, a w wariantcie najbardziej niekorzystnym dla Ukrainy, utraty tych regionów bądź przyłączenia ich do Federacji Rosyjskiej. Jest rzeczą oczywistą, że poprzez zaangażowanie Rosji, w kontekście jej mocarstwowych dążeń konflikt ten jest bezpośrednim zagrożeniem militarnym dla całego regionu europejskiego. Po aneksji Krymu, Ukraina rozpoczęła pogłębiać związki z Unią Europejską. Jedenastego lipca 2017 roku Rada Europejska przyjęła decyzję o zawarciu układu o stowarzyszeniu z Ukrainą⁵⁵. Po wygranych wyborach w roku 2019 przez Wołodymyra Zaleskiego, Ukraina pogłębiła współpracę z Unią Europejską oraz rozpoczęła szereg reform, mających przybliżyć ją do struktur zachodnich. Prawdopodobnie była to jedna z przesłanek do podjęcia decyzji przez FR do wkroczenia sił zbrojnych Rosji 24.02.2022 roku na terytorium Ukrainy, co rozpoczęło pełnoekranową wojnę pomiędzy tymi państwami.

Począwszy od 2014 roku oficjalnie źródła rosyjskie zaprzeczają udziału Rosji w tym konflikcie na terenie obwodu donbaskiego i ługańskiego, jednak jest rzeczą powszechnie wiadomą (dane pochodzą ze źródeł NATO oraz innych źródeł wywiadowczych), że Rosja zaopatrując

⁵⁵ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2017/07/11/ukraine-association-agreement/>, 08.01.2023 r.

logistycznie⁵⁶, w siłę żywą i technologię separatystów oraz wspierając ich politycznie, po zaanektowaniu Półwyspu Krymskiego, dążyła do przejęcia kontroli nad terytorium wschodniej Ukrainy. Rozpoczęta przez Rosję w lutym 2022 roku bezprawna wojna była niejako kontynuacją działań w tym konflikcie zbrojnym oraz jednoznacznym potwierdzeniem wcześniejszych przypuszczeń o wspieraniu separatystów przez FR, a prawdopodobnie nawet bezpośrednim wsparciu samozwańczych władz powstałych na ziemiach ługańskiej i donbaskiej realizowanym przez wojska rosyjskie. Należy zauważyć, iż Rosja, z powodu wciąż ogromnego potencjału strategicznego i zdolności zadania drugiego, skutecznego uderzenia nuklearnego jest bardzo ważnym podmiotem w europejskim (a nawet światowym) systemie bezpieczeństwa. Po 11 września próbowano Rosję traktować jako sojusznika w walce z terroryzmem, i początkowo wydawało się, że wspólne przedsięwzięcia będą prowadziły do konsolidacji bezpieczeństwa w regionie, niemniej były to błędne szacunki strategiczne.

Przebieg działań zbrojnych

Pierwsze dni agresji Federacji Rosyjskiej pokazały, że działania były prowadzone na czterech kierunkach (jeden z nich był bierny): natarcie od strony Białorusi zakładało izolację Kijowa od północy i zachodu. Natarcie z kierunku Biełgorod - Charków zakładało szybkie wyjście do Połtawy i dalej do Dniepru. Kierunek doniecki był bierny – utrzymywany w celu związania sił ukraińskich. Kolejnym kierunkiem było natarcie od strony Krymu w kierunku na Chersoń, następnie na Mikołajów i Melitopol⁵⁷. Działania prowadzone w kierunku Mariupol miały na celu odcięcie Ukrainy od Morza Azowskiego, a w konsekwencji wyjście na tyły ukraińskich ugrupowań prowadzących działania na obszarze dwóch separatystycznych republik (rys. 1).

⁵⁶ Logistyka jest szerokim terminem obejmującym swym zakresem kompleksową działalność obejmującą planowanie, przygotowanie i zapewnienie wsparcia materiałowego siłom zbrojnym celem realizacji procesu szkolenia w okresie pokoju, mobilizacji i rozwinięcia w okresie wojny oraz skutecznej walki w czasie wojny, J. H. Skinner, *Międzynarodowa encyklopedia wojska i obronności*, 1999.

⁵⁷ M. Wrzosek, *Agresja na Ukrainę, czyli koncepcja rosyjskiej wojskowej operacji specjalnej*, Przegląd Sił Zbrojnych nr 5/22, s. 117-121.

Rys. 1 Główne kierunki działań zaczepnych rosyjskiej inwazji na Ukrainę. Stan 24.02.2022 r.
 Źródło: opracowanie na podstawie ppłk dr M. Kuczyński, Instytut Taktyki, Wydział Wojskowy, ASzWoj.

Ogólne założenia operacyjne kampanii Federacji Rosyjskiej były zbliżone do działań wojsk USA podczas II wojny w Zatoce Perskiej (2003) i miały polegać na szybkich rajdach zgrupowań pancerno-zmechanizowanych w głąb terytorium wroga, z zadaniem zajęcia kluczowych miast. Plan zawierał jednak szereg istotnych błędów. Przede wszystkim błędna była ocena ukształtowania terenu i pogody. Ponadto BCT (brygadowe grupy bojowe) nie były dostatecznie zabezpieczone logistycznie. W efekcie ruch kolumn wojsk ograniczał się do dróg bitumicznych, a rozwijanie pododdziałów w podmokłym terenie było utrudnione lub niemożliwe. Kolumny wojsk były przeciążone i stały się łatwym celem dla sił ukraińskich. Ponadto na tak rozległym froncie (ok. 1000 km) Federacja Rosyjska zgromadziła zbyt mały potencjał do realizacji swoich celów. Z wojskowego punktu widzenia poważnym błędem było również rozpoczęcie operacji naziemnej bez osiągnięcia przewagi w powietrzu. Na szczególną uwagę zasługuje błędna ocena ludności cywilnej w Ukrainie, która nie doceniła bojowego ducha narodu.

Strona ukraińska prowadziła działania w sposób nieliniowy, z pełnym wykorzystaniem wojsk terytorialnych (lekka piechota), wzmocnionych oddziałami ochotniczymi. Armia ukraińska skoncentrowała swoje działania na obronie kluczowych miast. W sytuacji, gdy wojska rosyjskie krążyły po miastach, Ukraińcy dezorganizowali zbliżające się kolumny wojsk i niszczyli je ze skrzydeł.

W wyniku nieudolnych głębokich działań sił zbrojnych FR założone cele na wszystkich kierunkach nie zostały osiągnięte. Ze względu na niewystarczający potencjał bojowy, słabe

zaplecze logistyczne Federacja Rosyjska została zmuszona do wycofania swoich wojsk z kierunku północnego. W ciągu miesiąca wojny armia rosyjska wykazała się słabą koordynacją działań, brakiem współdziałania wojsk lądowych z siłami powietrznymi, słabym morale rosyjskich żołnierzy oraz nadmiernie scentralizowanym systemem dowodzenia (rys nr 2).

Rys. 2 Główne kierunki działań zaczepnych rosyjskiej inwazji na Ukrainę. Stan 25.03.2022 r.
Źródło: opracowanie na podstawie pptk dr M. Kuczyński, Instytut Taktyki, Wydział Wojskowy, ASzWoj.

Na skutek niepowodzenia na kierunku północnym sposób działania sił zbrojnych FR uległ zmianie. Wojska Federacji Rosyjskiej dążyły do zajęcia obwodów donieckiego i ługańskiego w ich pełnych granicach administracyjnych. Na północ od Krymu zamierzały utrzymać zajęte terytorium. Na kierunku północnym dążyły do związania sił ukraińskich i uniemożliwienia im przesunięcia ich sił na kierunek wschodni. Reszta kraju została odizolowana przez głębokie ataki raketowe i bombardowania (rys. 3).

Rys. 3 Główne kierunki działań zaczepnych rosyjskiej inwazji na Ukrainę. Stan - maj 2022 r.

Źródło: opracowanie na podstawie pptk dr M. Kuczyński, Instytut Taktyki, Wydział Wojskowy, ASzWoj.

W następstwie niepowodzeń FR strona ukraińska przeszła do prowadzenia działań zaczepnych odzyskując teren w okolicach Charkowa, Chersonia i Izumia. Na jesieni roku 2022 sytuacja ustabilizowała się, a obecnie toczą się walki na pograniczu regionu ługańskiego i donieckiego.

Do tej pory można wyróżnić cztery fazy przebiegu konfliktu zbrojnego:

- I. Walka o Kijów – wycofanie wojski FR.
- II. Natarcie SZ FR we wschodniej części Ukrainy – opanowanie Chersonia, Zaporozża, Charkowa.
- III. Przeciwnatarcie SZ Ukrainy – wyparcie wojsk rosyjskich z Charkowa i odzyskanie Chersonia.
- IV. Działania pozycyjne – stabilizacja linii kontaktu wojsk.

Sytuacja militarna jest bardzo dynamiczna i niezwykle trudno jest zaprognozować dalszy przebieg działań, niemniej jednak prognozowanie rozwoju sytuacji, na podstawie posiadanych informacji, jest powinnością badaczy i analityków w Polsce i poza granicami. Bez szczegółowej prognozy rozwoju sytuacji pod względem operacyjno-taktycznym, można wskazać ogólne kierunki rozwoju sytuacji na poziomie strategicznym, a w dalszej kolejności badać ich implikacje dla bezpieczeństwa militarnego RP.

Możliwe scenariusze rozwoju sytuacji

Konflikt może mieć przebieg, który w konsekwencji doprowadzi do zwycięstwa Ukrainy. Warunkiem sine qua non dla takiego rozwoju sytuacji jest konsekwentne i stałe wsparcie Ukrainy przez kraje zachodnie. Wsparcie to może posiadać charakter pomocy w zapatrywaniu w sprzęt wojskowy, szkolenie wojskowe, utrzymanie sankcji, pomocy finansowej, materiałowej i dostarczania informacji rozpoznawczych przy jednoczesnym utrzymaniu jedności państw zachodu. Istnieje jednak zastrzeżenie, że NATO ani inna organizacja międzynarodowa nie będzie się angażować w konflikt w sposób bezpośredni. Efektem takiego scenariusza przebiegu konfliktu zbrojnego może być osłabienie Rosji, utrata przez nią pozycji międzynarodowej oraz czasowe pozbawienie możliwości do prowadzenia działań bojowych. Dla realizacji tego scenariusza niezbędnym jest wywieranie wpływu na społeczeństwo rosyjskie pod kątem przemian demokratycznych co jest bardzo trudne, a właściwie na obecnym etapie niemożliwe. W przeciwnym razie Rosja po przerwie strategicznej odbuduje własne zdolności militarne, nie poprzestając na dążeniu do realizacji własnych celów strategicznych. Należy również zauważyć, iż jednym z pozytywnych aspektów wojny wywołanej przez Rosję w Ukrainie jest duże prawdopodobieństwo rozszerzenia sojuszu NATO na inne kraje (Szwecję, Finlandię) w celu wzmocnienia frontowej flanki NATO.

Konflikt może mieć również przebieg, który w konsekwencji doprowadzi do zwycięstwa FR. W następstwie takiego scenariusza rozwoju sytuacji prawdopodobnie Rosja rozszerzy swoją strefę antydostępową, opanuje całe terytorium Ukrainy (lub znaczną część, ale warunkiem minimum jest opanowanie Kijowa), w wyniku czego zlikwiduje państwowość ukraińską. W tym scenariuszu, można również założyć, że na skutek prowadzonych działań przez FR, potrzebie uzyskania konsensusu co do nałożonych przez zachód sankcji oraz zawirowań surowcowych, Europa pograży się w wewnętrznych konfliktach, a amerykańskie postrzeganie Europy przez zaangażowanie w Azji ulegnie osłabieniu. W dłuższej perspektywie Rosja dzięki sojuszowi z Chinami zacznie wzmocniać swoją międzynarodową pozycję. Dzięki wygranej wojnie Rosja będzie oceniana jako potęga militarna i polityczna, która jest w stanie użyć sił zbrojnych do realizacji własnych celów strategicznych.

Konflikt może również przerodzić się w tzw. Konflikt „zamrożony”. Wówczas sytuacja może stać się nieprzewidywalna. Niemniej jednak z jednej strony można się spodziewać, że długotrwała wojna może doprowadzić do turbulencji we władzach Ukrainy z możliwością dojścia do władzy sił prorosyjskich, z drugiej w Rosji na skutek poniesienia strat wizerunkowych (brak

możliwości osiągnięcia celów militarnych i politycznych) może nastąpić spadek poparcie dla reżimu Putina.

Implikacje dla bezpieczeństwa Polski, regionu i architektury bezpieczeństwa światowego mogą być bardzo duże. We wszystkich wymiarach, zarówno militarnym, politycznym, gospodarczym jak i społecznym widoczne zmiany dokonały przewartościowań na tyle znaczących, że można mówić o potrzebie aktualizacji założeń polityki obronnej państw NATO oraz coraz bardziej widoczna jest potrzeba opracowania strategii wojskowej dla SZ RP w celu implementacji nowych rozwiązań i decyzji w wymiarze dowodzenia i kierowania, zarządzania zasobami ludzkimi oraz programów rozwojowych.

PODSUMOWANIE

Celem niniejszego opracowania było opisanie głównych czynników, które determinują bezpieczeństwo militarne państwa oraz ustalenie, które z nich decydują o bezpieczeństwie militarnym państwa?

Została wskazana na wstępie istota bezpieczeństwa militarnego, a następnie zostały scharakteryzowane te czynniki, które w dużym stopniu decydują o kierunku podejmowanych działań dla zapewnienia bezpieczeństwa militarnego. Bezpieczeństwo militarne jest jedną z najważniejszych dziedzin bezpieczeństwa narodowego, ponieważ działania podejmowane przez organy administracji publicznej, związane z procesem jego zapewnienia są jednym z kluczowych dla przetrwania państwa oraz dotyczą właściwie każdej z dziedzin jego funkcjonowania. Uogólniając czynniki, które wpływają na bezpieczeństwo militarne można podzielić na wewnętrzne, takie jak wola odo działania, kultura strategiczna, oczywiście zasoby wraz z siłami zbrojnymi, które są instrumentem prowadzenia walki zbrojnej oraz zewnętrzne, czyli pośrednio zależne od decyzji i podejmowanych działań przez państwo. Czynniki te determinują pozycje państwa i pozwalają na realizację celów strategicznych. Oceniając możliwy poziom realizacji działań w sferze bezpieczeństwa pod kątem tych czynników można postawić tezę, że kultura strategiczna i spójna wola do podejmowania działań są słabą stroną Polski w kształtowaniu bezpieczeństwa militarnego. Siły zbrojne w coraz większym stopniu są gotowe do prowadzenia walki zbrojnej, na co bezpośrednio wpływa konflikt w Ukrainie, który zmusza Polskę do wdrażania nowoczesnych programów zbrojeniowych i środków walki. Posiadane zasoby i możliwości ekonomiczne są pochodną transformacji technologicznej oraz dostępu do

źródeł energii. Obecnie Polska dąży do całkowitego uniezależnienia się do rosyjskich surowców naturalnych, co należy poczytać za pozytywny trend. Dodatkowo gospodarka, która jest częścią gospodarki krajów najbardziej rozwiniętych ekonomicznie oparta na wolnorynkowej rywalizacji również stawia Polskę w korzystnym położeniu.

Czynniki zewnętrzne są determinowane przez system funkcjonowania państwa i co się z tym wiąże przynależnością do grupy sojuszniczej lub cywilizacyjnej, umiejscawiające dany podmiot państwowy w przestrzeni bezpieczeństwa. Polska definiowana jest w tym aspekcie w obszarze kultury zachodniej, jako członek NATO i UE, wśród państw demokratycznych o wolnorynkowej gospodarce. Stan ten należy ocenić pozytywnie w aspekcie bezpieczeństwa militarnego. Jednak brak samodzielnej zdolności do prowadzenia badań i kreowania rozwiązań w najbardziej zaawansowanych technologiach oraz brak posiadania własnego now how nie jest najsilniejszym determinantem wpływającym na bezpieczeństwo militarne. Natomiast czynnikiem zdecydowanie korzystnym jest spójne i jednorodne społeczeństwo, w dużej mierze oparte na wartościach demokratycznych i wolnościowych, posiadające wysoki poziom zadowolenia z życia, które jest zdolne do mobilizacji w świetle zagrożeń zewnętrznych.

Bardzo ważnym, posiadającym niezwykle duży wpływ na bezpieczeństwo militarne każdego podmiotu państwowego jest czynnik powodowany przez konflikty zbrojne, a w przypadku Polski szczególnie przez wojnę, która toczy się za naszą wschodnią granicą. Agresywna postawa FR, w zależności od postawy, zdolności i możliwości Ukrainy posiada decydujący wpływ na bezpieczeństwo militarne Polski. W zakresie bezpieczeństwa militarnego jedność NATO, państw zachodu we wsparciu Ukrainy jest kluczowa.

BIBLIOGRAFIA REFERENCES LIST

PIŚMIENNICTWO LITERATURE

Brilman J., *Nowoczesne koncepcje i metody zarządzania*, Polskie wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2002

Czerniawska A., *Kultura organizacyjna instytucji finansowej- pomiędzy rzeczywistością, a oczekiwaniami pracowników. Studium socjologiczne*, rozprawa doktorska, Uniwersytet Śląski, Katowice, 2020.

Dryzd C., *Kultura strategiczna – geneza, definicja i praktyczne zastosowanie*, Roczniki statystyczne Akademii Wojsk Lądowych, 1 (I), 2017.

Dworecki S., *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, AON, Warszawa 1994.

- Frankopan P., *Jedwabne szlaki. Nowa historia świata*, Grupa Wydawnicza Foksal, Wydanie I, Warszawa 2015.
- Garnet J., *Przyczyny wojny i warunki pokoju*, [w:] J. Baylis i inni, *Strategia we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009.
- Gierszewska G., *Zarządzanie strategiczne*, Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego, Warszawa 2000.
- Grygolec W., Kościuk L., *Bezpieczeństwo militarne państwa. Pojęcia, uwarunkowania, polityka*, MON, Warszawa 1998.
- Kamińska-Gawryluk E. (kierownik zespołu), *Wskaźniki zielonej gospodarki w Polsce 2019*, opracowanie merytoryczne, Główny Urząd Statystyczny w Białymstoku, Warszawa, Białystok 2019.
- Kitler W., *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2011.
- Koziej S., *Podstawy i zasady sztuki wojennej*, AON, Warszawa 1993.
- Kubiak K., Przybyło Ł. (red.), *Państwo średnie Polska. Studia i szkice*, Tetragon, Warszawa 2022.
- Majchrzak D., *Bezpieczeństwo militarne Polski*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2015.
- Majchrzak D., *O zarządzaniu kryzysowym inaczej. Zarządzanie kryzysowe czy zarządzanie bezpieczeństwem?*, Bellona, 2018, nr 4 (695).
- Majchrzak D., *Znaczenie systemu zarządzania kryzysowego w kształtowaniu bezpieczeństwa narodowego*, [w:] G. Sobolewski, D. Majchrzak [red.], *Zarządzanie kryzysowe w systemie bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2011.
- Nowak E., *Zarządzanie kryzysowe w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych*, AON, Warszawa 2007.
- Nowikowska M., Stańczuk I., *Realizacja interesów jednostek, grup społecznych i interesów narodowych w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego RP*, Wydawnictwo Towarzystwa wiedzy Obronnej, Warszawa 2020.
- Pawłowski J., Zdrodowski B., Kulczkowski M., (red.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020.
- Polak A., *Sztuka wojenna kontekst teoretyczny i praktyczny*, Zeszyty Naukowe AON nr 3(92), Warszawa 2013.
- Skinner J. H., *Międzynarodowa encyklopedia wojska i obronności*, 1999.
- Skrzyp J., *Geopolityczne i geostrategiczne uwarunkowania bezpieczeństwa narodowego RP*, [w:], M. Kulczkowski, M. Wojciszko (red.), *Administracja publiczna w procesie przygotowań obronnych państwa – wybrane problemy*, AON, Warszawa 2012.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2002.
- Snyder J. L., *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*, RAND Corporation, 1977.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP zatwierdzona w dniu 12 maja 2020 roku przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Prezesa Rady Ministrów.
- Szpyra R., *Bezpieczeństwo militarne*, AON, Warszawa 2012.
- Taleb N.N., *Czarny Łabędź*, Kurhaus, Warszawa 2017.
- Wrzosek M., *Agresja na Ukrainę, czyli koncepcja rosyjskiej wojskowej operacji specjalnej*, Przegląd Sił Zbrojnych nr 5/22.

Zajac J., Bezpieczeństwo – aspekty terminologiczne, [w:] J. Pawłowski [red.], Współczesny wymiar bezpieczeństwa, AON, Warszawa 2011.

ŹRÓDŁA SOURCES

Protokół Dodatkowy do Konwencji Genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 roku, dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I) sporządzony w Genewie dnia 8 czerwca 1977 roku (Dz.U. z 1992 r. Nr 41, poz. 175).

Ustawa o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z dnia 25 września 2002 r.).

Regulamin walki Wojsk Lądowych, Warszawa 2008.

Copyright (c) 2023 DARIUSZ MAJCHRZAK

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.

Share Alike 4.0 International License.